

Sabit Genişbant Erişim Pazarı

Piyasa Analizi

Kamuoyu Görüşlerini İçeren BTHK Taslak Raporu

Yayın Tarihi: 25 Ağustos 2023

Ref: 2023/PA10-V2.0

İçerik

1. Giriş.....	3
2. SABİT GENİŞBANT ERİŞİM PAZARINDAKİ GELİŞMELER.....	5
2.1. Pazar Göstergelerinin Gelişimi.....	5
2.1.1. Aboneler	6
2.1.2. Gelirler	7
2.1.3. Veri kullanımı.....	9
2.2. Pazardaki Rekabetin Gelişimi	10
2.2.1. Aboneler	10
2.2.2. Gelirler	11
2.2.3. Veri kullanımı.....	12
3. PAZAR TANIMI	14
3.1. Pazar Tanımı Metodolojisi	14
3.2. Perakende Pazar Tanımı	15
3.2.1. xDSL	21
3.2.2. FWA - Wifi	21
3.2.3. Fiber.....	22
3.2.4. Hotspot.....	23
3.2.5. Perakende pazar tanımının sonuçları.....	24
3.3. Toptan Pazar Tanımı	25
3.3.1. Toptan pazar tanımının sonuçları.....	26
3.4. İlgili Coğrafi Pazar	26
3.4.1. Sonuç	26
4. ÖNCÜL DÜZENLEME GEREKSİNİMİ	28
4.1. Üçlü Kriter Testi Metodolojisi.....	28
4.2. Perakende Pazara Üçlü Kriter Testinin Uygulanması	29
4.2.1. Birinci kriter	29

4.2.2. İkinci kriter.....	30
4.2.3. Üçüncü kriter	31
4.2.4. Üçlü kriter testinin sonucu	31
4.3. Toptan Pazara Üçlü Kriter Testinin Uygulanması	32
4.3.1. Birinci kriter	32
4.3.2. İkinci kriter.....	32
4.3.3. Üçüncü kriter	33
4.3.4. Üçlü kriter testinin sonucu	33
5. REKABET ANALİZİ.....	34
5.1. Rekabet Analizi Metodolojisi.....	34
5.1.1. Etkin piyasa gücüne sahip oyuncuların tespit edilmesi	34
5.2. Perakende Pazar Rekabet Analizi	36
5.2.1. Etkin piyasa gücüne sahip oyuncuların tespit edilmesi	36
5.3. Toptan Pazar Rekabet Analizi	38
6. YÜKÜMLÜLÜKLER	40
6.1. Toptan Pazar Yükümlülükleri	40
6.1.1. Mevcut yükümlülükler.....	40
6.1.2. Getirilecek yükümlülükler	41
6.2. Perakende Pazar Yükümlülükleri	42
6.2.1. Mevcut yükümlülükler.....	42
6.2.2. Getirilecek yükümlülükler	42
EK A. KISALTMALAR	44
EK B. KAMUOYU GÖRÜŞÜ SORULARI	45

1. Giriş

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), 2011 yılında Elektronik Haberleşme Yasasını çıkarmıştır. 2012 yılında yürürlüğe giren 6/2012 sayılı Elektronik Haberleşme Yasası'nın 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40 ve 47. maddeleri kapsamında oluşturulan Erişim, Ara Bağlantı, Piyasa Analizi ve Tarifeler Tüzüğü'ne göre bağımsız bir düzenleyici kurum olarak Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Kurumu (BTHK) en az 2 yılda bir veya ihtiyaç hissedildiğinde piyasa analizi gerçekleştirme yetkisine sahiptir. BTHK piyasa analizini en az bir servis sağlayıcının gerekçeli talepte bulunması nedeniyle de gerçekleştirebilir. Yasa, Avrupa Birliği'nin elektronik haberleşme için hazırlamış olduğu düzenleyici çerçevesine dayanmaktadır.

En son 2020'de yayınlanan raporun ardından BTHK 2023'te Elektronik Haberleşme Yasası ve Erişim, Ara Bağlantı, Piyasa Analizi ve Tarifeler Tüzüğü doğrultusunda, BTHK Sabit Genişbant Erişim Pazarı için piyasa analizi gerçekleştirme kararı almıştır. Bu dökümanın devamında KKTC Sabit Genişbant Erişim Pazarı 'Pazar' olarak kısaltılacak ve kullanılacaktır.

Piyasa analizi sonucunda, BTHK mevcut veya gelecekte karşılaşılması muhtemel rekabet sorunlarını çözmek adına ilgili pazarda tespit ettiği etkin piyasa gücüne (EPG) sahip servis sağlayıcılarına yönelik yükümlülükler getirme, mevcut yükümlülükleri kaldırma veya değiştirme yetkisine sahiptir. Bu kapsamda BTHK Genişbant Erişim Pazarı için 2017 ve 2020 yıllarında bir piyasa analizi gerçekleştirmiş ve bu analiz sonucunda perakende sabit genişbant erişim pazarında EPG'ye sahip hiçbir servis sağlayıcı bulunmadığına karar verilmiştir. Toptan sabit genişbant pazarındaki tek oyuncu olan Telekomünikasyon Dairesi'nin EPG'ye sahip olduğu tespit edilmiş ve KKTC'deki toptan sabit genişbant erişim pazarının öncül düzenlemelere tabi tutulmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda, Telekomünikasyon Dairesi tarafından sağlanan sabit genişbant hizmetlerinde gerektiğinde referans teklif yayınlama, referans teklifin uygulanmasında ayrımcılık yapmama, hesap ayırıştırma ve kablolu altyapının yaygınlaştırılması için telekomünikasyon pazarının daha da serbestleştirilmesi yükümlülüklerinin uygulanmasına karar verilmiştir.

Bu piyasa analizi raporu aşağıda belirtilen temel bölümlerden oluşmaktadır:

1. Giriş
2. Sabit Genişbant Erişim Pazarındaki Gelişmeler
3. Pazar Tanımı
4. Öncül Düzenleme Gereksinimi
5. Rekabet Analizi
6. Yükümlülükler

2. Sabit Genişbant Erişim Pazarındaki Gelişmeler

Bu bölümde KKTC Sabit Genişbant Erişim Pazarı'nın geçtiğimiz yıllardaki gelişimi incelenmiştir. Sabit Genişbant Erişim Pazarı'ndaki bu gelişmeler, piyasa analizinin ilerleyen adımları için temel oluşturmaktadır. Analizler hem perakende sabitgenişbant erişimhem de toptan abit genişbant erişim pazarı üzerinde yapılmıştır.

KKTC'de yıllar içinde geniş bant internete talep artmış ancak fiber gibi dünya ile güncel altyapılar yaygınlaşmamıştır. FWA hizmeti veren İSS'lere altyapı yeterli seviyeye gelene kadar 60GHz bandı geçici olarak serbest bırakılmış ancak yeterli talep görmemiştir. 2022 sonunda 4G/5G ihaleleri gerçekleşmiş ve Mobil operatörlere frekans dağıtımı gerçekleşmiştir. 2023 Eylül ve Ekim aylarında KKTCCell ve Telsim sırasıyla hizmet vermeye başlayacaktır. Aynı zamanda İSS'ler için de 4G frekans ihalesi yapılması beklenmektedir.

KKTC'de perakende Pazar'da 36 adet yetkilendirilmiş ve aktif olan İnternet Servis Sağlayıcı (İSS) bulunmaktadır. Bu servis sağlayıcıların en yüksek abone sayısına sahip olanları aşağıda listelenmiştir:

- ▶ Netonline
- ▶ Lifecell
- ▶ Broadmax
- ▶ Arınet
- ▶ Vodafone
- ▶ Cypking

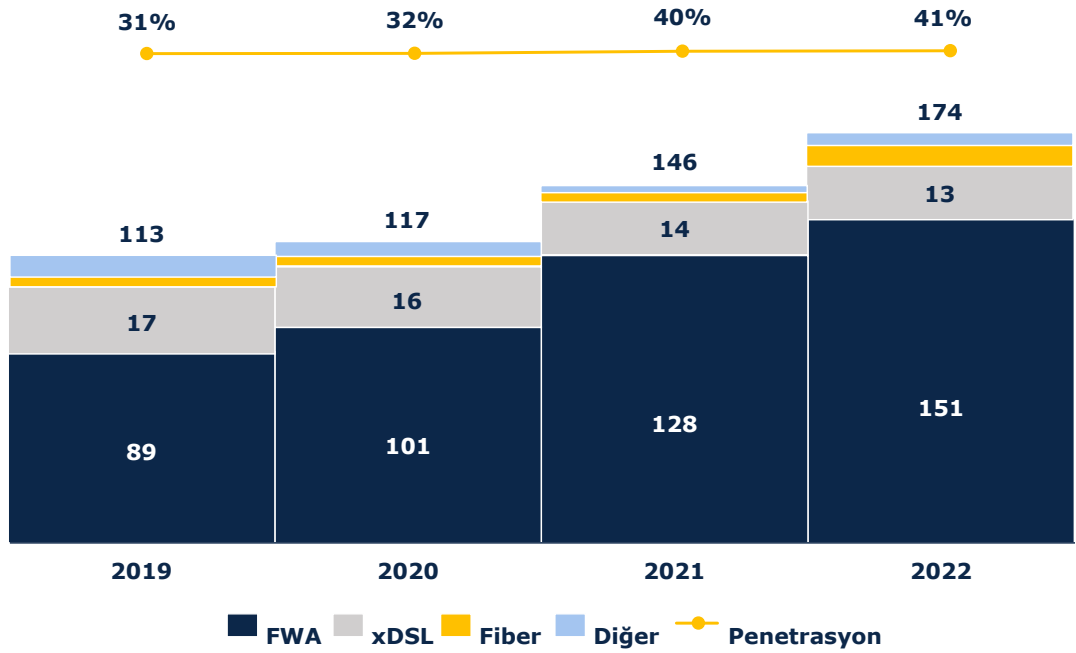
2.1. Pazar Göstergelerinin Gelişimi

Piyasa analizine doğrudan katkısı olduğu düşünülen aşağıdaki pazar göstergeleri incelenmiş, bu göstergeler özeline analizler yapılmıştır:

- ▶ Aboneler
- ▶ Gelirler
- ▶ Veri kullanımı

2.1.1. Aboneler

KKTC'deki perakende sabit Pazar'ında 2022 yılı sonu itibariyle 174 bin aktif abone bulunmaktadır. Şekil 1'de görülebileceği üzere aktif abone sayısının son 4 yıldaki gelişimi incelendiğinde, toplam aktif abone sayısında düzenli bir artış gözlenmektedir. Önemli noktalardan bir tanesi Fixed Wireless Access (FWA) abone sayısının son 5 yılda hep artması, xDSL abone sayısının ise 2022'ye kadar hızla pay kaybetmesidir. Bir diğer önemli nokta ise abone sayısı oranı toplam abone sayısına göre oldukça düşük olsa da, Fiber kullanıcı sayısında düzenli olarak bir artış görülmektedir. Ancak Fiber'in ülke genelinde yaygınlığı hala limitlidir ve kısa vadede son kullanıcı açısından net bir yaygınlaştırma planı yoktur. Aynı ilgili dönem için farklı hizmetlerin toplam penetrasyon oranları incelendiğinde ise son 4 yılda da düzenli bir artış olduğu, özellikle 2021 yılında bu artışın hızlandığı gözlemlenmektedir. 2022 yıl sonu itibariyle Pazar penetrasyonu 41% olarak gerçekleşmiştir. Şekil 1'de penetrasyon seviyelerinin seneler itibariyle değişimi de gösterilmiştir.

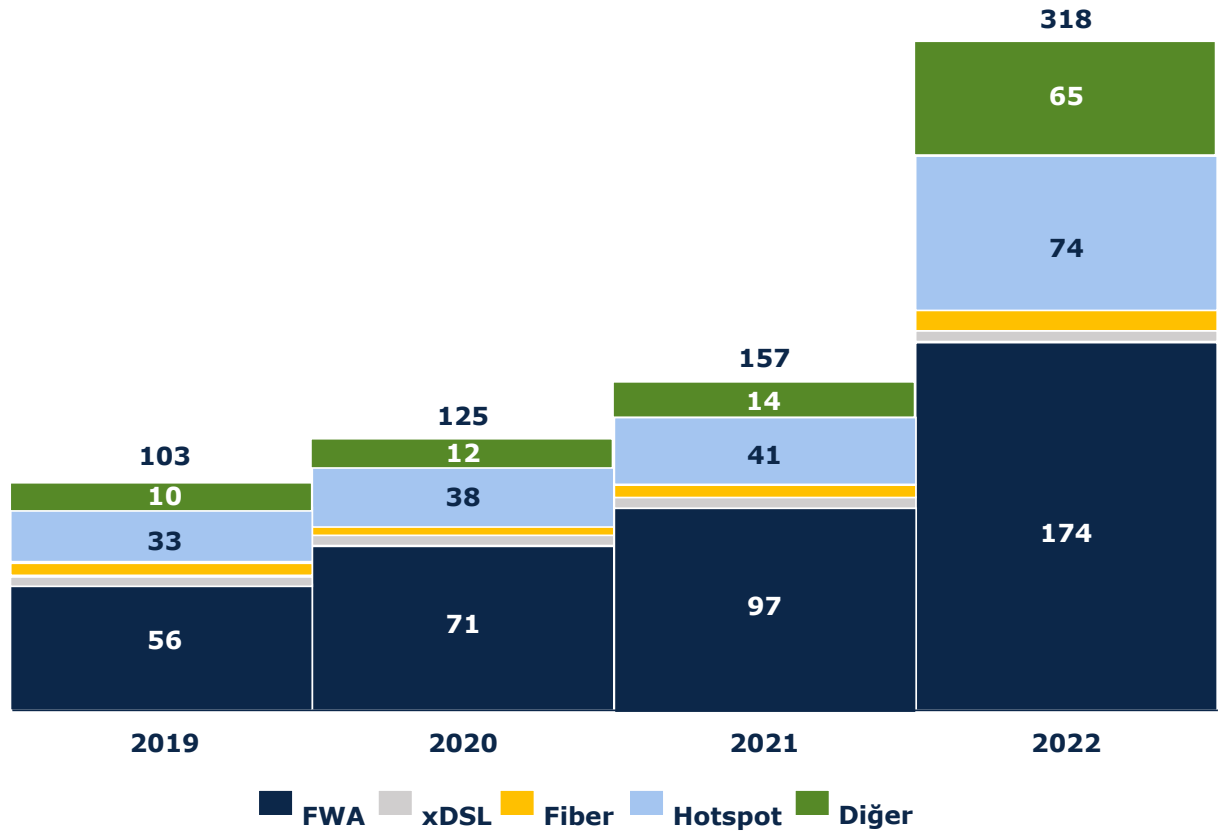

Şekil 1: Dönem sonu aktif abone sayısının aboneye sunulan hizmetlere göre dağılımı ve penetrasyon oranları¹ (Yıl: 2019-2022, Birim: Bin ve %) [Kaynak: BTHK]

¹ Penetrasyon oranları tahmini nüfus verileri kullanılarak hesaplanmıştır. Hotspot, Turkcell ve Telsim tarafından yan unsur olarak müşterilere verilen bir ürün olduğu için Sabit Pazar'da abone sayılarına dahil edilmemiştir.

2.1.2. Gelirler

KKTC’de toplam perakende sabit Pazar’ın gelir olarak büyüklüğü 2022 yıl sonu itibariyle 318 milyon TL’ye ulaşmıştır. Şekil 2’de belirtilen gelirler, İnternet Servis Sağlayıcıların (İSS) son 4 yıldaki toplam gelirlerini temsil etmektedir. Toplam gelirler aktif abone sayısındaki artışla benzer olarak son 4 yılda düzenli olarak artmaktadır. Bu düzenli artış 2022 yılında hızlanmıştır ve gelirler, bir önceki yıla göre iki katlık bir artış göstermiştir. 2022 yılında sabit Pazar gelirleri toplam 318 milyon TL’ye ulaşmıştır.

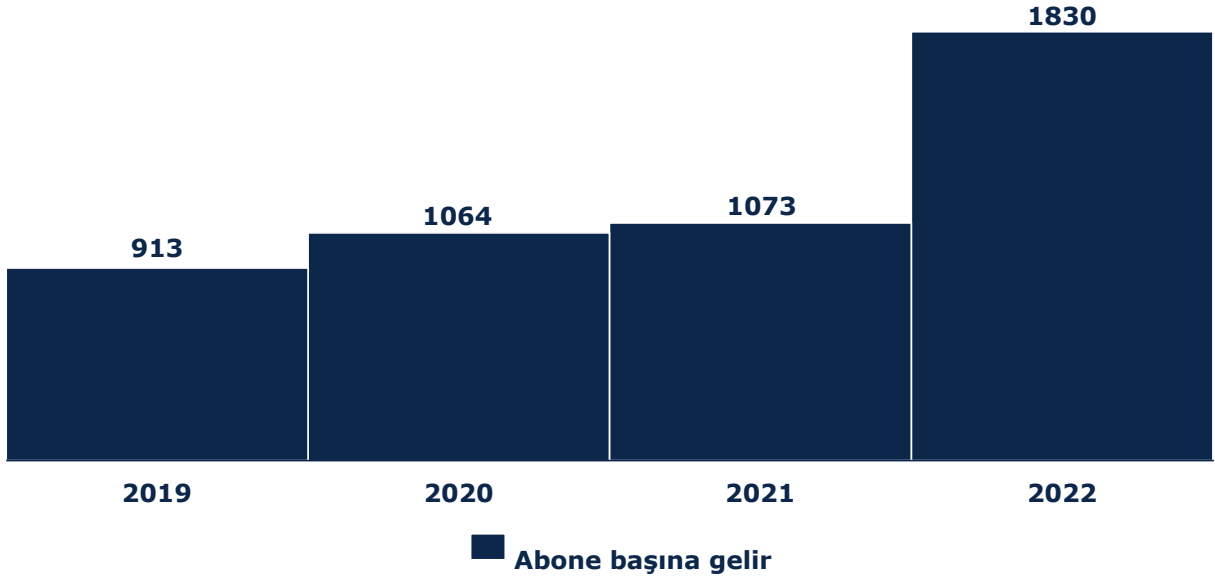

Şekil 2: Toplam sabit Pazar gelirleri² (Yıl: 2019-2022, Birim: Milyon TL) [Kaynak: BTHK]

Düzenli bir şekilde artan Pazar gelirlerine benzer olarak abone başına güşen gelirdede düzenli bir artış görölmektedir. Bu artış 2021’e kadar daha yavaşken, 2022’de Pazar gelirlerindeki duruma benzer hızlı bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Şekil 3’te abone başına düşen ortalama gelirlerin son 4 yıldaki gelişimi gösterilmiştir.

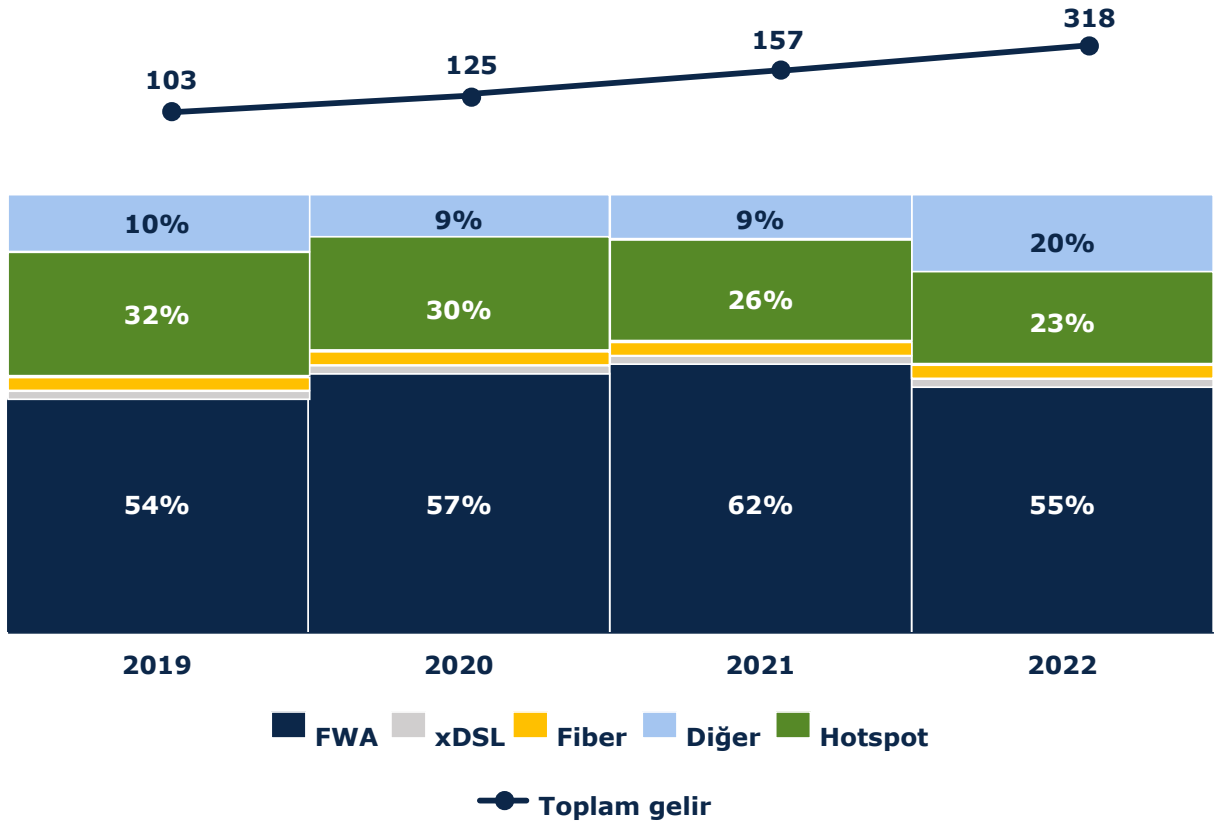
² Gelirler hesaplanırken Lifecell ve Vodafone Evde’den elde edilen Hotspot gelirleri de dahil edilmiştir. Gelirlerdeki ‘Diğer’ kırılımının kuralları belirli olmadığından hesap ayrıştırma kuralları standardize edilerek daha doğru Pazar payları gösterilebilir.

Őekil 3: Abone başına dűřen toplam gelir (Yıl: 2019-2022, Birim: TL) [Kaynak: BTHK]

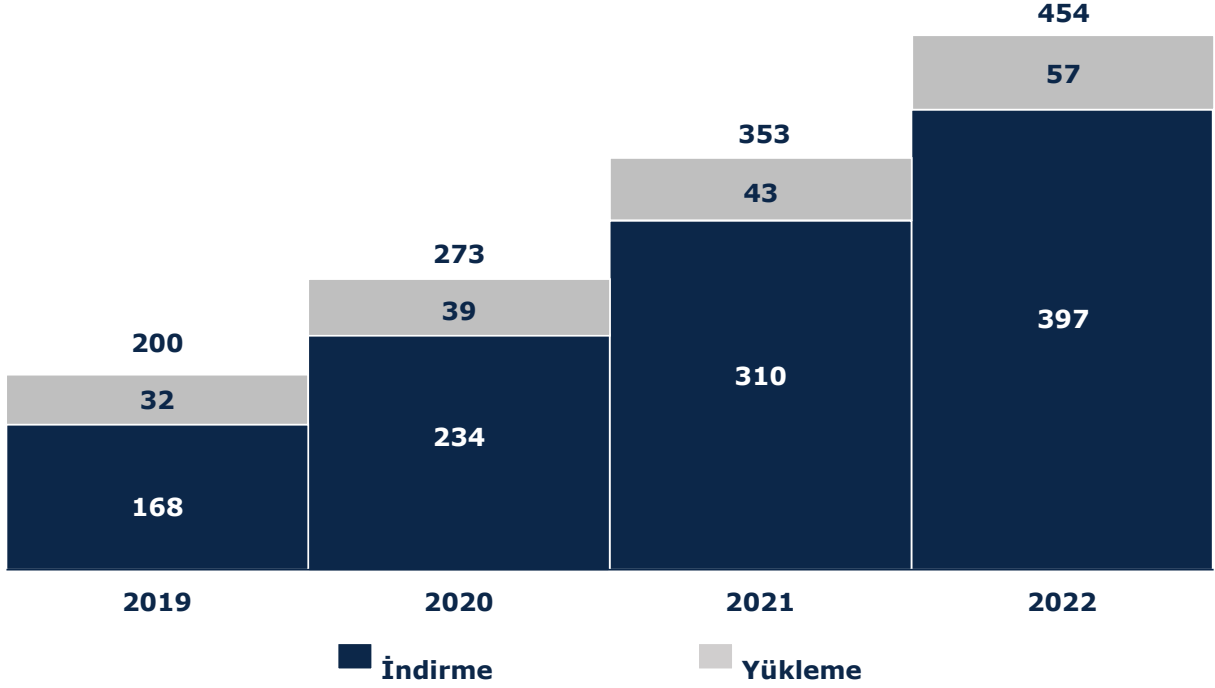
Pazar'daki toplam gelirlerin abonelere sunulan hizmetlere gűre dađılımına bakıldıđında, gelirlerin çok bűyűk bir kısmının Fixed Wireless Access (FWA) hizmetinden kaynaklandıđı gűrűlmektedir. Sunulan xDSL ve Fiber gibi hizmetlerden elde edilen gelirlerin payı çok kűűktűr. FWA'dan elde edilen gelirlere bakıldıđında 2019-2021 yılları arasında dűzenli bir artıř gűzlemlenirken 2022 yılında bir dűřűř gűrűlmektedir. Lifecell ve Vodafone Evde'nin hotspot gelirleri eklendiđinde Hotspot'un gelirler bazında oranının da yűksek olduđu gűzlemlenmektedir. Őekil 4'te Pazar'daki gelirlerin abonelere sunulan hizmetlere gűre oranının son 4 yıllık deđiřimleri gűsterilmektedir.

Şekil 4: Toplam perakende Pazar gelirleri ve gelirlerin abonelere sunulan hizmetlere göre dağılımı
 (Yıl: 2019-2022, Birim: % ve milyon TL) [Kaynak: BTHK]

2.1.3. Veri kullanımı

KKTC’de sabit genişbant internet müşterilerince internet üzerinden her iki yönde (indirme ve yükleme) kullanım miktarı 2022 yılında toplam 454 PB’ye ulaşmıştır. Şekil 5’te belirtilen hacimler, sabit genişbant müşterilerince son 4 yılda kullanılmış olan toplam veri hacimlerini temsil etmektedir. Toplam kullanılan veri hacimleri, geçtiğimiz son 4 yılda düzenli bir şekilde artış göstermekle birlikte, bu artış son yılda hızlanmıştır.

Şekil 5: Yıllık sabit genişbant internet kullanımı (indirme ve yükleme) miktarı (Yıl: 2019-2022, Birim: Petabyte) [Kaynak: BTHK]

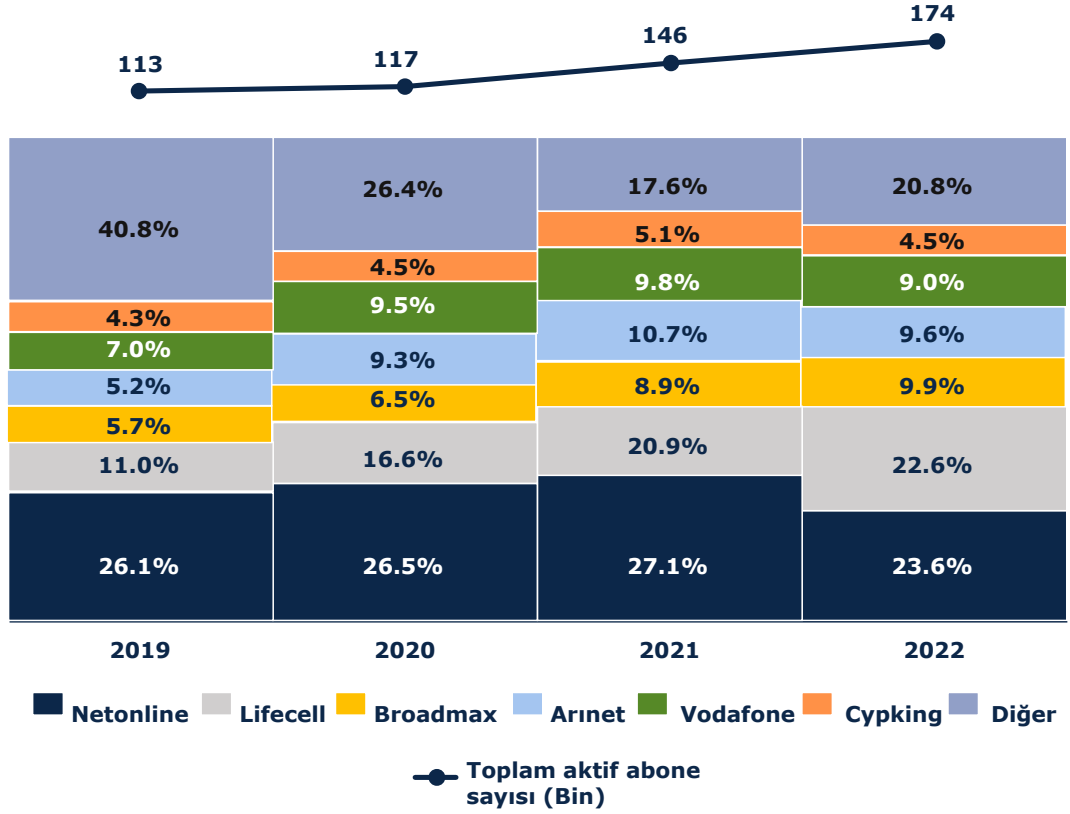
2.2. Pazardaki Rekabetin Gelişimi

Pazar göstergeleri için gerçekleştirilen analizlerin hepsi her bir sabit servis sağlayıcı bazında da incelenmiştir. Bu kapsamda aşağıdaki göstergelerin servis sağlayıcı bazında yapılan analizleri de bu piyasa analiz raporuna dahil edilmiştir:

- ▶ Aboneler
- ▶ Gelirler
- ▶ Veri kullanımı

2.2.1. Aboneler

Toplam dönem sonu aktif aboneliklerin Pazar payı analizi yapıldığında son 4 yılda da en çok Pazar payı sahibi olan İnternet Servis Sağlayıcı'nın (İSS) Netonline olduğu görölmektedir. 2022 sene sonu itibari ile Netonline'ın aktif aboneliklerde Pazar payı 23.6% olarak gözlemlenmiştir. Pazar payında ikinci sırada olan Lifecell ve üçüncü sırada olan Broadmax, son 4 yılda düzenli olarak kendi Pazar paylarını artırmıştır. Şekil 6'te son 4 yıldaki Pazar paylarında sürekli olarak bir dalgalanma olduğu gösterilmiştir.

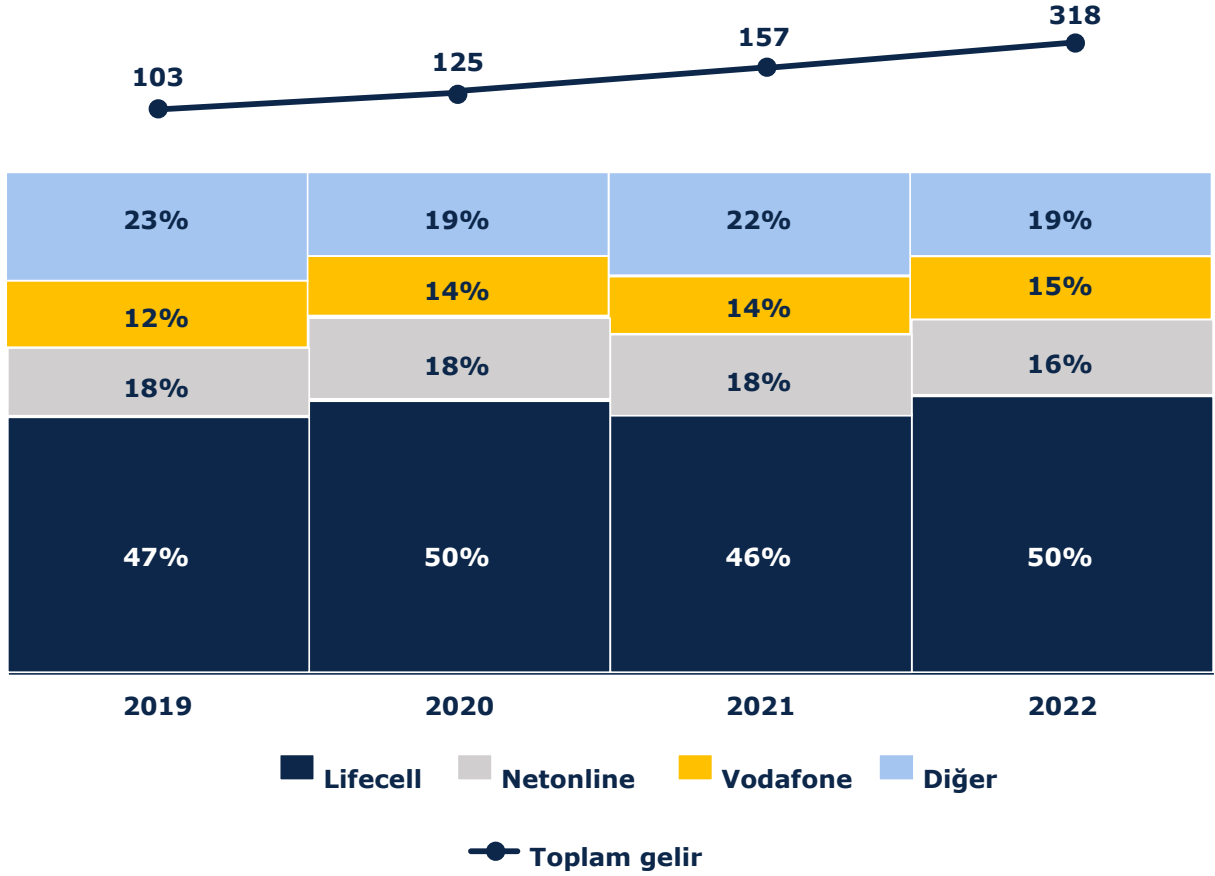

Şekil 6: Dönem sonu aktif abone sayısının İnternet Servis Sağlayıcılara (İSS) göre oransal dağılımı ve toplam aktif abone sayısı değişimi³ (Yıl: 2019-2022, Birim: Bin ve %) [Kaynak: BTHK]

2.2.2. Gelirler

Sabit Pazar'daki gelirlerin İnternet Servis Sağlayıcılara (İSS) göre dağılımına bakıldığında, abone sayısında Netonline daha önde olduğu halde Lifecell'in gelir bazında oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu oran, analizi yapılan yıllarda neredeyse 50% civarındadır. Lifecell'in gelirler bazında Pazar payının yüksek çıkma sebeplerinden biri Hotspot gelirleridir. Şekil 7'de son 4 yıllık değişim gösterilmektedir. Şekil 7'den de anlaşılacağı üzere gelir bazında Pazar paylarında İSS'ler arasında düzenli bir dalgalanma vardır.

³ Hotspot, Turkcell ve Telsim tarafından yan unsur olarak müşterilere verilen bir ürün olduğu için Sabit Pazar'da abone sayılarına dahil edilmemiştir.

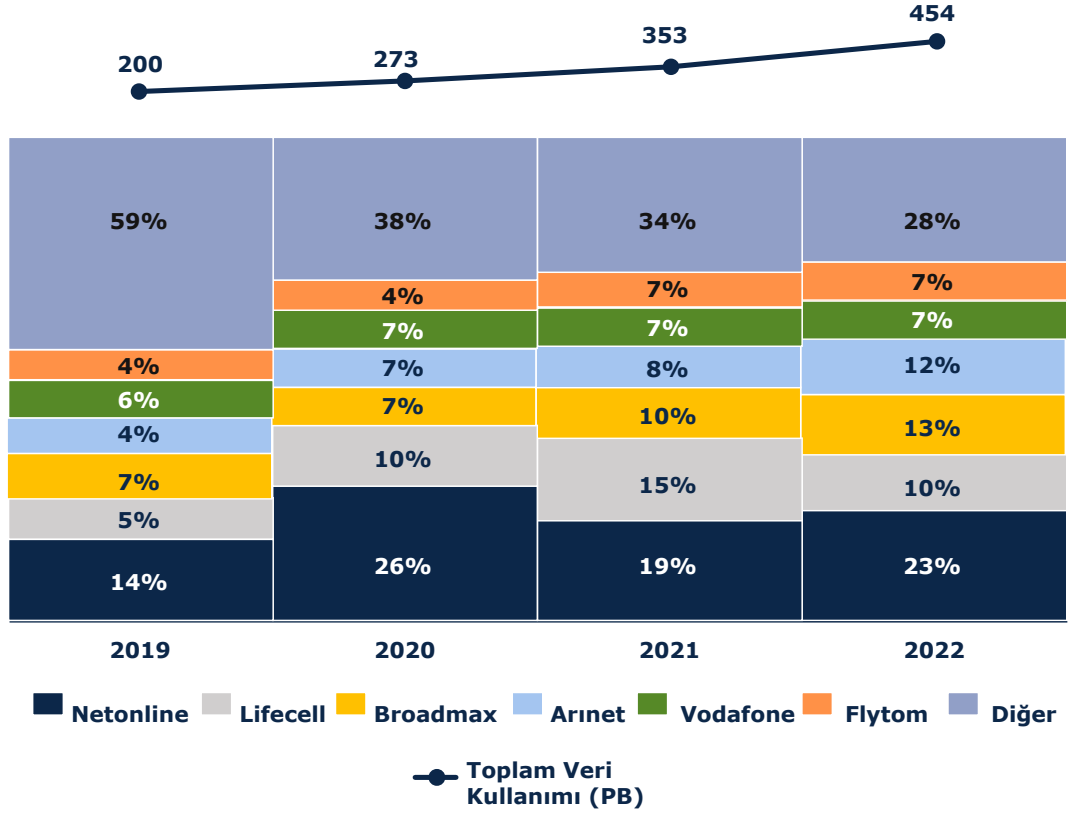

Şekil 7: Toplam perakende Pazar gelirleri ve gelirlerin İSS'lere göre dağılımı⁴ (Yıl: 2019-2022, Birim: % ve milyon TL) [Kaynak: BTHK]

2.2.3. Veri kullanımı

KKTC'de abonelere sağlanan her iki yönde (indirme ve yükleme) toplam veri miktarının İnternet Servis Sağlayıcı (İSS) bazındaki dağılımına bakılınca Netonline'ın, abone Pazar payına paralel olarak en fazla veri kullanımı olan İSS olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum Netonline için analizi yapılan son 4 yıl boyunca değişmemiş, diğer İSS'lere göre çok daha yüksek bir veri kullanım oranına sahip olmuştur. Diğer taraftan Lifecell'in 2019-2021 yılları arasında düzenli bir şekilde veri kullanımı oranının arttığı gözlemlenmektedir, 2022 yılında ise bu oran azalmıştır. Analizi yapılan yıllarda Flytom, Broadmax ve Arinet'in de veri kullanım oranları düzenli bir şekilde artarken, Vodafone'un veri kullanımı oranında bu durum gözlemlenmemektedir. Şekil 8'de yıllık sabit genişbant internet kullanımı miktarı ve bu miktarın İSS'lere göre dağılımı gösterilmektedir.

⁴ Gelirler hesaplanırken Lifecell ve Vodafone Evde'den elde edilen Hotspot gelirleri de dahil edilmiştir. Gelirlerdeki 'Diğer' kırılımının kuralları belirli olmadığından hesap ayrıştırma kuralları standardize edilerek daha doğru Pazar payları gösterilebilir.

Şekil 8: Yıllık sabit genişbant internet kullanımı miktarı ve miktarın İŐŐ'lere göre dağılımı (Yıl: 2019-2022, Birim: % ve Petabyte) [Kaynak: BTHK]

3. Pazar Tanımı

Piyasa analizi çalışmalarının amacı öncül düzenlemelere tabi tutulmasının uygun görüldüğü pazarlardaki EPG'ye sahip oyuncuların belirlenmesi ve bu oyunculara gerekli yükümlülüklerin getirilmesidir. Pazar tanımı, belirtilen bu piyasa analizi sürecinin ilk adımı olarak değerlendirilmektedir ve sonraki adımlar için ön koşul niteliğindedir.

Bu bölümde, piyasa analizi yapılan ilgili pazarın hem perakende pazar tanımı hem de toptan pazar tanımı yapılmıştır. Bu bölüm aynı zamanda pazar tanımının nasıl bir metodoloji ile gerçekleştirildiğini açıklamaktadır.

3.1. Pazar Tanımı Metodolojisi

Pazar tanımı, ilgili pazara dahil edilebilecek olası ürün ve hizmetlerin ikame edilebilirliklerinin analiz edilmesi esasına dayanır. İkame edilebilirlik analizi ile bahsi geçen ürün ve hizmetlerin birbirlerinin yerine geçebileceği veya ne ölçüde geçebileceği test edilmektedir. Pazara dahil edilebilecek olası ürün ve hizmetler belirlenirken pazarın son yıllardaki gelişimi de göz önünde bulundurulacaktır. Buna ek olarak önümüzdeki yıllarda gerçekleşmesi muhtemel pazardaki teknolojik değişimlerin ilgili pazar üzerindeki etkisi de değerlendirilip pazar tanımı sürecine dahil edilecektir.

İkame edilebilirlik analizi hem perakende pazar hem de toptan pazar için gerçekleştirilecek olup iki pazar için de aynı metodoloji takip edilecektir. Pazar tanımı metodolojisi ilgili ürün ve hizmetler için hem talep yönlü hem de arz yönlü ikamenin analizinden oluşmaktadır. Arz ve talep ikamesi analizi sonucunda birbirlerinin ikamesi olan ürün grupları aynı pazar tanımına dahil edilir.

- ▶ **Talep yönlü ikame** son kullanıcıların ilgili pazarda kullanmakta olduğu ürünü alternatif başka bir ürün ile değiştirmesi sonucu oluşur. Bir ürünün kullanıcının almakta olduğu ürünün yerine geçip geçemeyeceği kanaatine varılırken, ürünlerin içerik olarak benzerlikleri ve kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılama seviyeleri incelenir. Buradaki en önemli kriterlerden biri potansiyel alternatif ürünün, kullanıcının almakta olduğu ürünün fiyatının belirlenmesinde rol oynayıp oynamadığının tespit edilmesidir.
- ▶ **Arz yönlü ikame** ilgili ürünün veya ilgili ürünün talep yönlü ikamesinin, bu ürünleri sunmayan mevcut veya potansiyel servis sağlayıcılar tarafından kolaylıkla sunulması sonucu oluşur. Söz konusu ürünü veya ikamesini, bu ürünleri sunmayan servis sağlayıcılarının mevcut üretim yapılarına kısa sürede dahil edip edemedikleri incelenir. Aynı zamanda bu servis sağlayıcılarının söz konusu ürünü veya alternatifini sunmak için büyük finansal yatırımlar yapmak zorunda olup olmadığı da araştırılır.

Arz ve talep ikamesi analizi sürecinde uygun olduğu düşünülen durumlarda varsayımsal tekel testi uygulanabilir. Bu test ile varsayımsal bir tekel yaratılır ve bu tekelin bahsi geçen ürüne geçici olmayan, küçük fakat belirgin fiyat artışı⁵ (Small but Significant and Non-transitory Increase in Price (SSNIP)) uyguladığı varsayılır. Bu fiyat artışı ile varsayımsal tekelin karlılığında gerçekleşebilecek durumlar incelenir. Eğer ki bu fiyat artışı ile varsayımsal tekelin karlılığı, fiyat artışı öncesindeki karlılığından daha düşük seviyelere iniyorsa, bir başka deyişle müşteriler alternatif ürünlere yöneliyorsa, bahsi geçen ürün ve alternatif ürünler aynı pazar tanımı içerisinde dahil edilir. Eğer ki bu fiyat artışı ile varsayımsal tekelin karlılığı, fiyat artışı öncesindeki karlılığından daha yüksek seviyelere ulaşıyorsa, bahsi geçen ürünün ikamesinin olmadığı, dolayısıyla bu ürünün pazar tanımına başka ürünlerin dahil edilmemesi gerektiği kanaatine varılır.

Arz ve talep ikamesi analizi sonucunda gerçekleştirilen pazar tanımlarının coğrafi sınırlarının da belirlenmesi gerekmektedir. Tanımı yapılmış olan ilgili pazarın coğrafi sınırları belirlenirken ülkedeki bölgesel rekabet farklılıkları göz önünde bulundurulur. Bölgesel rekabet analizi sonrasında pazar yapısı birbirine benzer olan ve rekabet seviyeleri arasında kayda değer farklar olmayan bölgeler aynı coğrafi sınır içerisinde dahil edilir.

Açıklanan pazar tanımı metodolojisi ile *Sabit Genişbant Erişim Pazarı*'nın hem perakende hem de toptan pazar tanımı ve coğrafi sınırları bu bölümün kalan kısımlarında yapılacaktır.

Soru 1: Piyasa analizi için önerilen pazar tanımı metodolojisine katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 1'e ilişkin görüşler

İlgili soruya cevaben, TD, Telsim ve Lifecell yapılan değerlendirmeye katıldıklarını iletmişlerdir.

3.2. Perakende Pazar Tanımı

Genişbant kavramı genellikle bir eşik değerden daha yüksek hızda erişim sağlayan, video ve çevirim içi (online) oyun gibi yüksek hızlı veri iletimine ihtiyaç duyan uygulamalar için kullanılan, xDSL, Wifi, fiber, 3G (3.Nesil) mobil internet, genişbant telsiz erişim sistemleri veya uydu aracılığıyla sağlanan erişim olarak ifade edilebilmektedir. Gelişen teknoloji ile birlikte genişbant erişim eşik hızı ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte OECD 256 Kbit/sn ve üzerinde erişim hızına imkân tanıyan hizmetleri, genişbant erişim hizmetleri kapsamında değerlendirmektedir.

⁵ Geçici olmayan, küçük fakat belirgin fiyat artışının 5-10% arasında yapıldığı varsayılır.

Son yıllarda fiber teknolojisinin de yaygınlaşmasıyla birlikte xDSL, çoğu ülkede eski Pazar payını kaybetmekteyken, fiber teknolojisi dünyada hızlı bir şekilde yaygınlaşmaya devam etmektedir. Bu durum KKTC için geçerli değildir. KKTC’de geçmişten kalma kablolu veya xDSL teknolojilerinin yaygınlaştığı bir durum yoktur, aynı zamanda fiber yaygınlaşma hızı da diğer ülkelere göre çok düşüktür.

KKTC’de elektronik haberleşme sektöründe son kullanıcıya hizmet sağlamak için operatörlerin kullanabilecekleri platformlar incelendiğinde, birincil olarak FWA – Wifi öne çıkmakta olup, bunun yanı sıra çok yaygınlaşmış olmasa da bakır kablo (yerel ağ) ve fiber şebekeler de kullanılabilir. Yan unsur olarak operatörler hotspot servisini sunabilmektedir. Bu bağlamda, aşağıda son kullanıcıya hizmet sunumunda kullanılan alternatif şebekelere ve hizmetlere ilişkin değerlendirmelere yer verilmektedir.

Yeni gelecek olan 4G teknolojisinin abonelere mevcuttaki sabit genişbant internet seçeneklerine göre daha yüksek hız ve diğer teknik avantajlar sunması beklense de, mevcut İnternet Servis Sağlayıcılardan (İSS) bazılarının abonelere daha uygun fiyatlı ve/veya teknik olarak daha avantajlı teklifler sunması ve bu şekilde bir rekabet yaratması da beklenmelidir.

Bu nedenle aşağıdaki ürün ve hizmetler perakende Pazar tanımına dahil edilmiştir:

- ▶ xDSL
- ▶ FWA – Wifi
- ▶ Fiber
- ▶ Hotspot

Soru 2: *xDSL, FWA - Wifi, Fiber ve Hotspot hizmetlerinin aynı perakende Pazar tanımına dahil edilmesi gerektiği değerlendirilmesine katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.*

Soru 2’ye ilişkin görüşler

İlgili soruya cevaben, Telsim ve Lifecell yapılan değerlendirmeye katıldıklarını iletmişlerdir. Telekomünikasyon Dairesi ise, verilen fiber hizmetinin bir sabit genişbant erişim hizmeti olmadığını, verilen fiber hizmetinin noktadan noktaya bir hizmet olduğunu belirtmiştir. İlerleyen süreçte fiber hizmetinin hem abonelere perakende hem de İSS'lere toptan verilebileceğini belirtmişlerdir.

Bir diğer taraftan TD, hizmetler tüzüğüne göre perakende Pazar’a xDSL hizmeti için toptan bakır altyapı sağlamadığını çünkü perakende Pazar’daki İSS’lerden hiçbir ücret alınmadığını

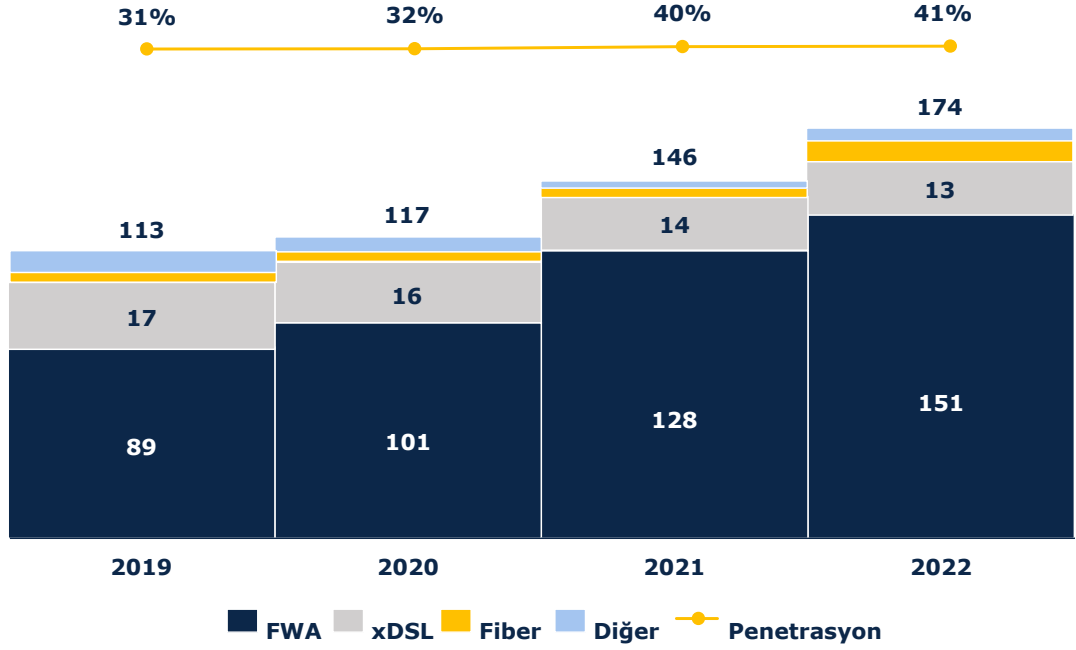
savunmaktadır. xDSL ücretlerinin her bir aboneden ayrı ayrı perakende olarak alındığını ve analizde bu durumun daha detaylı açıklanması gerektiğini bildirmiştir.

Soru 2'ye ilişkin BTHK'nın değerlendirmeleri

Adada TD tarafından sunulan fiber hizmetinin bir genişbant erişim hizmeti olmadığına ve noktadan noktaya bir hizmet olduğuna katılıyoruz. Analizin gerekli kısımları bu duruma uygun olarak güncellenecek ve fiber hizmetinin Pazar'da ikame bir hizmet olmadığından bahsedilecektir. Fiber yaygınlaşmasının az olmasından dolayı bu durumun yapılan Pazar analizi çıktılarına bir etkisi olmayacaktır.

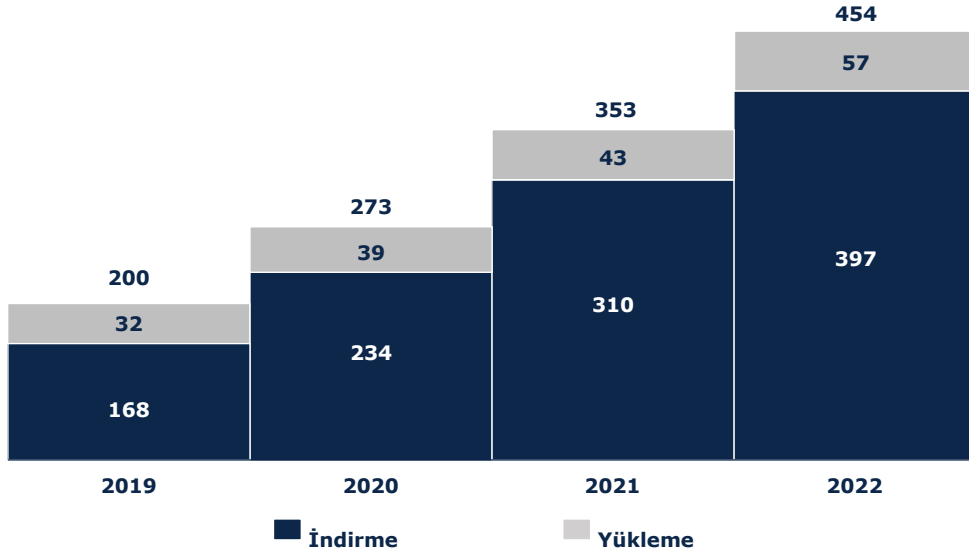
TD'nin bahsettiği şekilde xDSL hizmetinin perakende sayılabilmesi adına TD, abonelere hizmetin ulaştırılabilmesi veya hizmetin sürekliliği için bir çalışma yapmamaktadır. Son kullanıcıdan alınan port ücretleri sabit genişbant erişim pazarında değerlendirilmemektedir. Bir önceki Pazar analizinde de kabul edildiği gibi TD'nin son kullanıcıdan bir ücret alması durumuna rağmen İSS'lere altyapı sağlaması toptan sabit genişbant erişim pazarında kabul edilmiştir.

KKTC'de perakende Pazar'da son 4 yıl gelişimi aşağıdaki şekillerde gösterilmiştir. Pazar'da aboneler tarafından en çok tercih edilen internet hizmeti FWA olmuştur.

Şekil 9: Dönem sonu aktif abone sayısının aboneye sunulan hizmetlere göre dağılımı ve penetrasyon oranları⁶ (Yıl: 2019-2022, Birim: Bin ve %) [Kaynak: BTHK]

KKTC'de Pazar'da abonelerce kullanılan internet hacmi analizi yapılan yıllarda sürekli olarak artış göstermektedir. Şekil 10'da kullanılan veri hacminin son 4 yıllık değişimi gösterilmiştir.

Şekil 10: Yıllık sabit genişbant internet kullanımı (indirme ve yükleme) miktarı (Yıl: 2019-2022, Birim: Petabyte) [Kaynak: BTHK]

⁶ Penetrasyon oranları tahmini nüfus verileri kullanılarak hesaplanmıştır. Lifecell ve Vodafone Evde hotspot abone sayıları çıkartılmıştır.

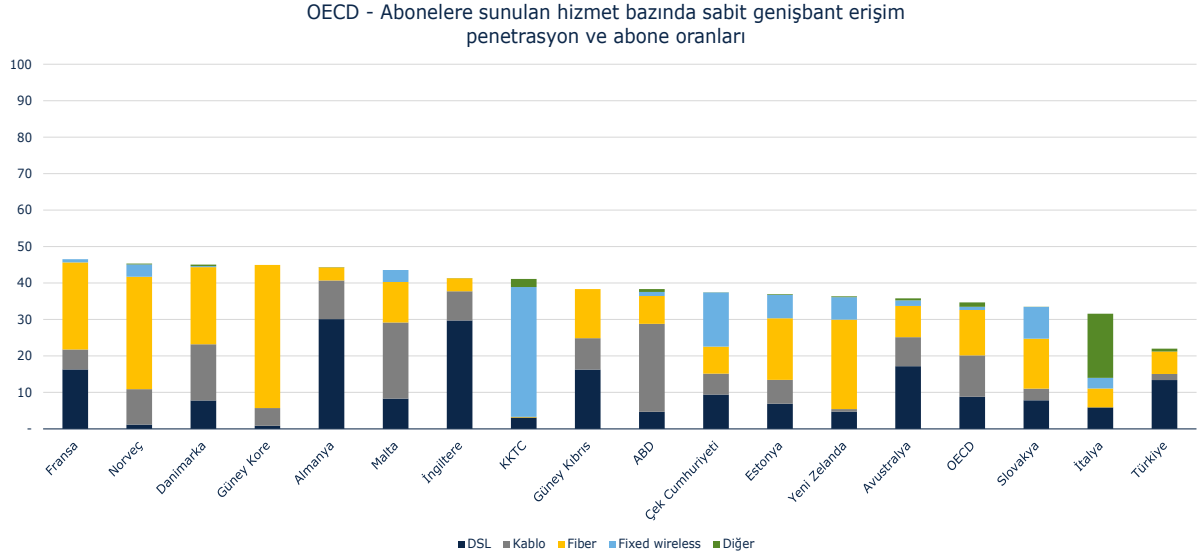
Pazar'da abonelere servis sağlayan İnternet Servis Sağlayıcıların (İSS) sundukları paket içerikleri ve fiyatlandırmaları değişkenlik göstermekle birlikte birbirlerine yakındır. Tablo 1'de bazı İSS'lerin güncel örnek paket fiyatları gösterilmiştir.

xDSL			FWA		
Paket/Tarife	İçerik	Aylık Fiyat	Paket/Tarife	İçerik	Aylık Fiyat
ADSL8 (Broadmax)	8 Mbps hız	154 TL	Max10 (Broadmax)	10 Mbps hız	229 TL
ADSL10 (Netonline)	10 Mbps hız	195 TL	Net10 (Netonline)	10 Mbps hız	283 TL
ADSL8 (Cypking)	8 Mbps hız	150 TL	KING 10 (Cypking)	10 Mbps hız	242 TL
VDSL25 (Broadmax)	25 Mbps hız	260 TL	Life 20 Mbps (Lifecell)	20 Mbps hız	290 TL
VDSL 24 (Netonline)	24 Mbps hız	350	Evde 20 (Vodafone Evde)	20 Mbps hız	260 TL

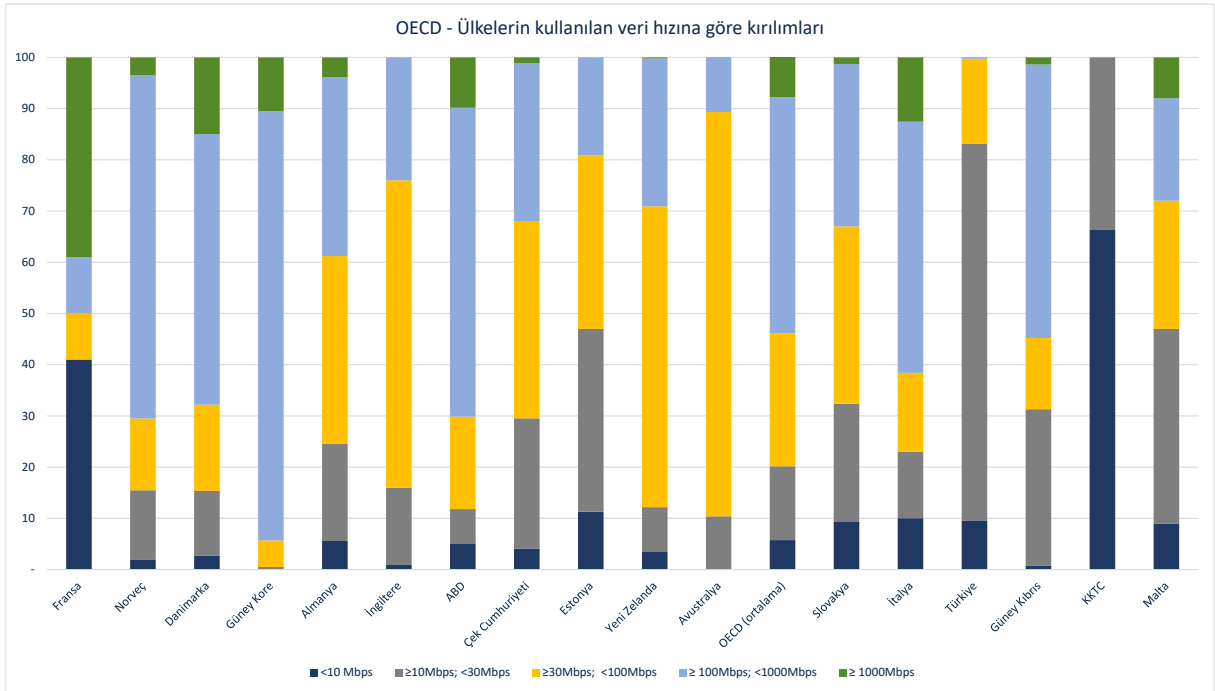
Tablo 1: İnternet Servis Sağlayıcı xDSL ve FWA paket fiyatları (Yıl: 2023) [Kaynak: İnternet Servis Sağlayıcılar]

Pazar'da sabit genişbant penetrasyonu artarken, hakim teknoloji FWA olmuştur. Fiber de gelişim göstermiştir ancak yaygınlığı diğer teknolojilere göre düşüktür. Yıllar içinde internet veri talebi artmıştır.

KKTC dışında benzer Pazar değerlendirmesi yapmak için yaygınlık ve hızlara göre dağılımlar incelenmiştir.

Grafik 1: OECD - Abonelere sunulan hizmet bazında sabit genişbant erişim penetrasyon ve abone oranları (Yıl: 2022, Birim: %) [Kaynak: OECD ve BTHK]

Grafik 2: OECD – Ülkelerin kullanılan veri hızına göre abone kırılımları (Yıl: 2022, Birim: %) [Kaynak: OECD ve BTHK]

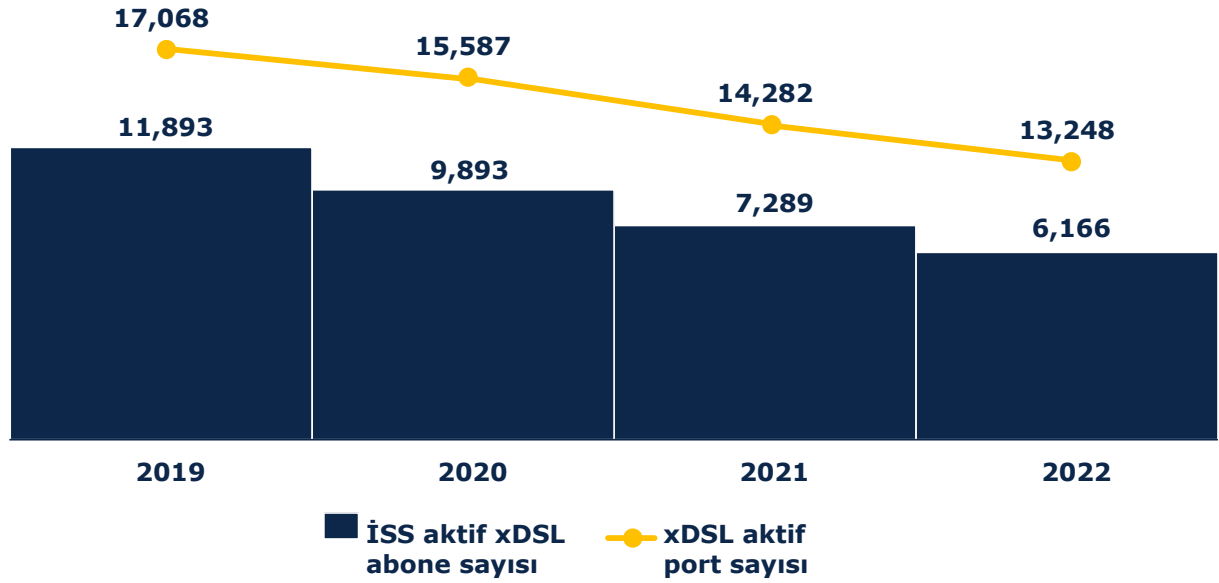
Referans ülkelere bakıldığında sabit genişbant pazarında xDSL, Fiber ve Kablo internet yaygınlığı görülmektedir. FWA ise daha çok 4G ve 5G teknolojileri ile gündemdedir.

KKTC yine mevcutta FWA ve ADSL'e bağlı servislerle sabit genişbant hizmeti sunduğu için diğer ülkelere göre yavaş hızlarda seyretmektedir.

3.2.1. xDSL

Sayısal abone hattı anlamına gelen ve bakır telefon altyapısını kullanarak kablolar üzerinden abonelerin evlerine ve ofislerine yüksek bant genişliği sağlayan bir internet teknolojisi olan xDSL, KKTC’de Telekomünikasyon Dairesi ve İnternet Servis Sağlayıcılar (İSS) tarafından son kullanıcılara ulaştırılmaktadır. TD’nin doğrudan bir xDSL abonesi bulunmamaktadır, fakat İSS’ler üzerinden xDSL hizmeti alan abonelerden ve tanımlı orta sahip olan abonelerden (aktif olarak xDSL hizmeti almıyor olsalar bile) doğrudan port ücretleri almaktadır.

xDSL, Fixed Wireless Access’den (FWA) sonra KKTC’de abonelerin en çok tercih ettiği teknolojidir. KKTC’de son yıllarda hem İSS’lerden hizmet alan aktif xDSL abone sayısı hem de Telekomünikasyon Dairesi’nden port hizmeti alan abone sayısı düzenli olarak azalmaktadır. Şekil 11’de son 4 yıldaki aktif xDSL abone ve port sayılarının değişimi verilmiştir.

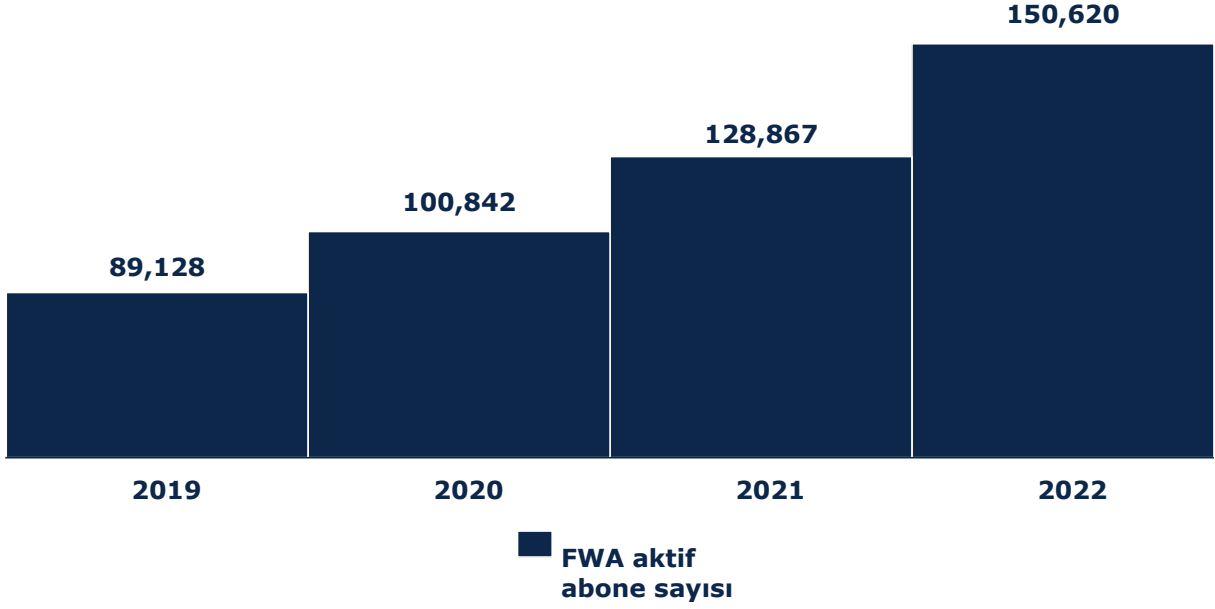
Şekil 11: xDSL aktif abone sayısı ve aktif port sayısı değişimi⁷ (Yıl: 2019-2022) [Kaynak: BTHK]

3.2.2. FWA - Wifi

Son kullanıcının binasına monte edilen bir anten üzerinden radyo dalgaları ile İnternet Servis Sağlayıcılarının (İSS) istasyonlarına bağlantı kurarak çalışan bir genişbant hizmeti olan Fixed Wireless Access (FWA), KKTC’deki aboneler tarafından en çok tercih edilen sabit genişbant teknolojisidir. Şekil 12’de aktif abone sayılarının son 4 yıldaki değişimleri

⁷ Aktif abone sayıları İSS’lerin BTHK’ya bildirdiği aktif abone sayılarıdır. Port sayıları ise TD’ye bağlı ve kullanılmaya hazır olan port sayılarıdır.

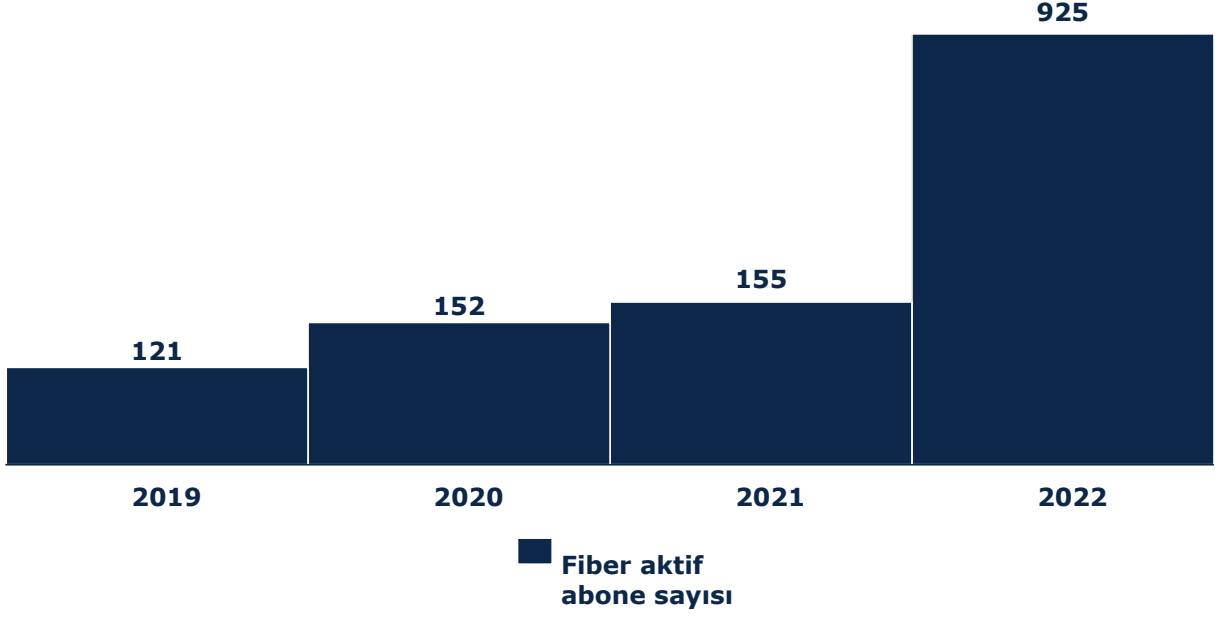
gösterilmektedir. Analizi yapılan yıllarda FWA abone sayısında düzenli ve hızlı bir artış görülmektedir.

Şekil 12: FWA aktif abone sayısı değişimi (Yıl: 2019-2022) [Kaynak: BTHK]

3.2.3. Fiber

KKTC’de Pazar’da fiber kullanımı neredeyse hiç yaygınlaşmıştır, aktif olarak fiber internet kullanan abone sayısı çok azdır. Şu anda fiber abonelerinin büyük çoğunluğunu kurumsal müşteriler oluşturmaktadır. Fiber altyapısının yetersizliği ve fiber altyapısının geliştirilmesindeki yapısal engellerden dolayı önümüzdeki yıllarda da fiberin KKTC genelinde yaygınlaşması konusunda net bir beklenti yoktur. KKTC’de fiber altyapı tedarik etmek için Telekomünikasyon Dairesi (TD) münhasır haklara sahiptir. Şekil 13’te aktif fiber abone sayısının son 4 yıldaki değişimi gösterilmektedir.

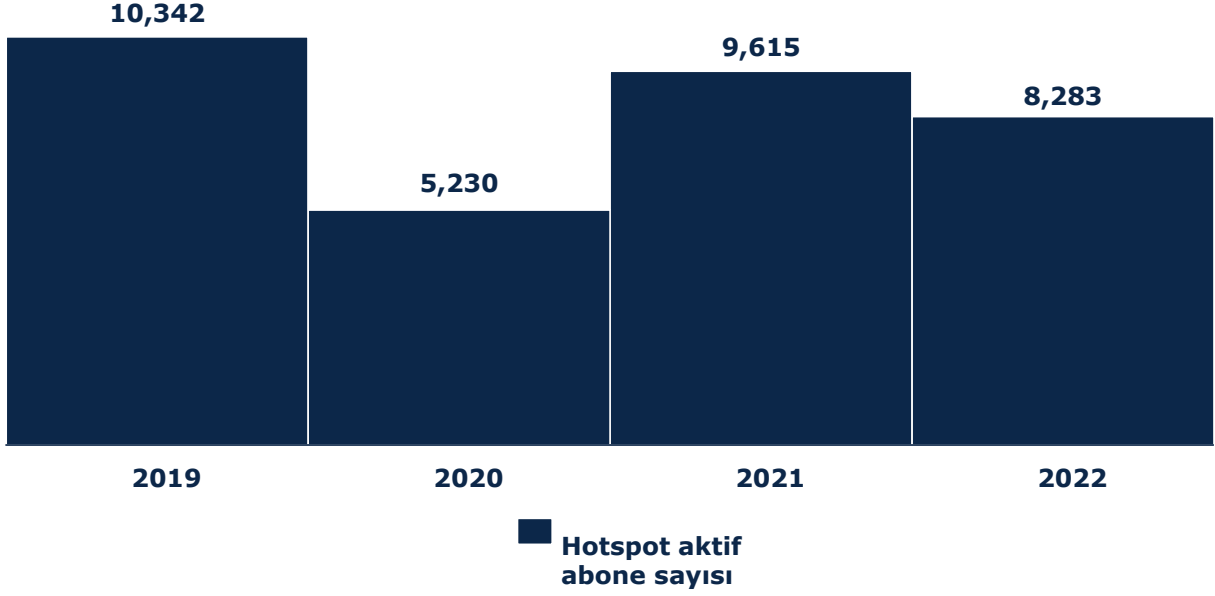

Şekil 13: Fiber aktif abone sayısı değişimi (Yıl: 2019-2022) [Kaynak: BTHK]

3.2.4. Hotspot

Halka açık yerlerde kablosuz internet ya da ağ hizmetlerinin sağlandığı yerel alanlarda kullanılan Hotspot teknolojisi, KKTC’de abonelik sözleşmesi gerektirmeden internete ulaşmak için kullanılmaktadır. Hotspot teknolojisi abonelere İnternet Servis Sağlayıcılar (İSS) tarafından bir yan unsur olarak verilmektedir. Şekil 14’te de görülebileceği gibi Hotspot abone sayısında son 4 yılda dalgalanmalar bulunmaktadır. Şekil 14 Hotspot kullanan aktif abone sayısını göstermektedir.

Şekil 14: Hotspot aktif abone sayısı değişimi⁸ (Yıl: 2019-2022) [Kaynak: BTHK]

3.2.5. Perakende pazar tanımının sonuçları

Avrupa Komisyonu'nun, 2014 yılında yayımladığı tavsiye kararına göre sabit telefon hizmetleri pazarı sabit geniş bant pazarından ayrı bir pazar olarak kabul edilmektedir. Ek olarak, sabit genişbant pazarı mobil genişbant pazarından da aşağıdaki sebeplerden ayrı kabul edilecektir:

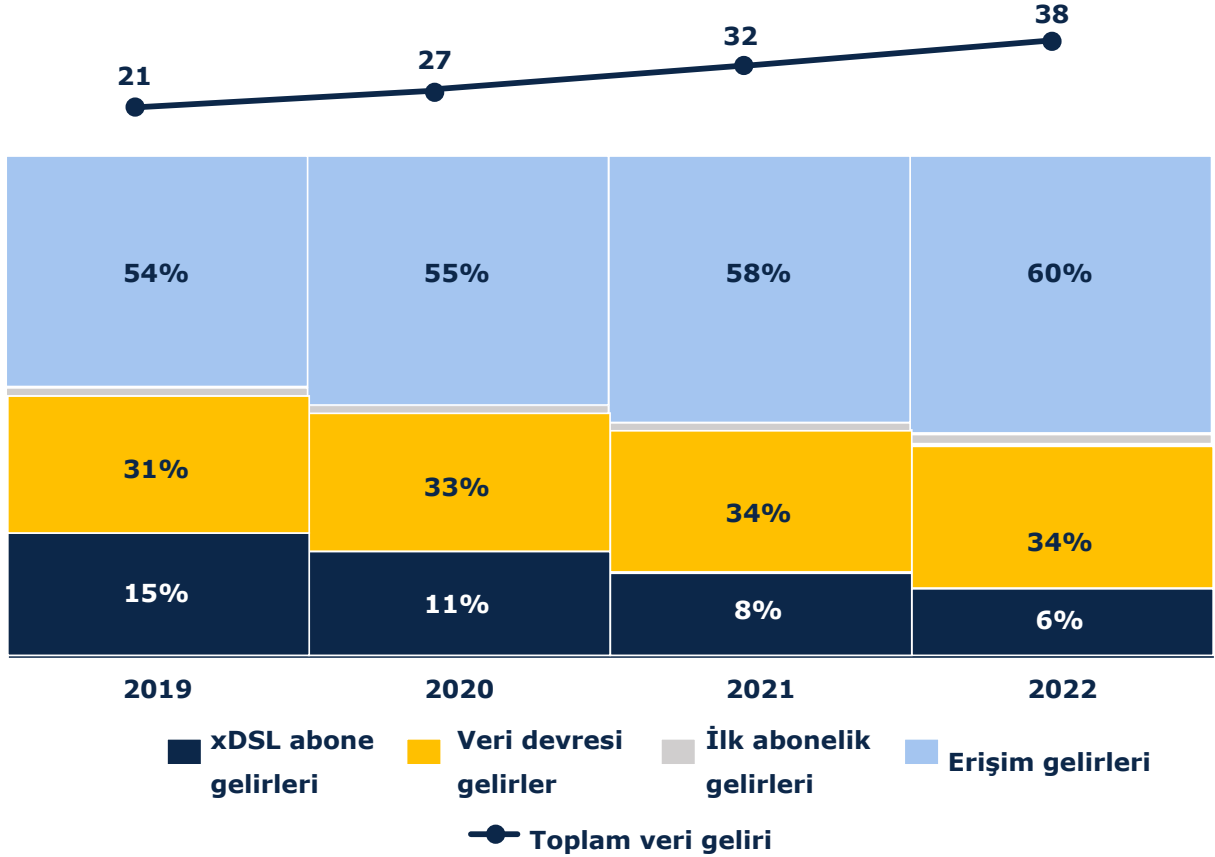
- ▶ Mobil geniş bant hizmetleri, kullanıcıların hareket halindeyken ve farklı konumlarda veri almalarına izin verir; bu özellik yalnızca belirli bir konumda kullanılabilen sabit genişbant hizmetlerinden temel bir sapmadır;
- ▶ Sabit geniş bant hizmetleri genellikle daha güvenilir olduğu ve mobil eşdeğerlerine göre daha yüksek veri iletim hızları sunduğu kabul edilir;
- ▶ Sabit ve mobil geniş bant sağlayıcıları tarafından farklı fiyatlandırma stratejileri kullanılmaktadır (örneğin, sabit hizmetler için daha yüksek veri sınırları vb.);
- ▶ Farklı maliyet yapıları, sabit ve mobil genişbant tedarikinin fiyatını belirler

Aksine dongle'ları içeren mobil geniş bant hizmetleri, kıt bir kaynak olan spektrum kullanılarak sağlanmaktadır. Sınırlı veri paketleri sunulur ve mobil geniş bant durumunda internet hızı sınırlıdır. Sonuç olarak, sabit genişbant, mobil genişbantın ikamesi olarak adlandırılmaz.

⁸ Belirtilen sayılar Lifecell ve Vodafone Evde hotspot sayılarını içermemektedir.

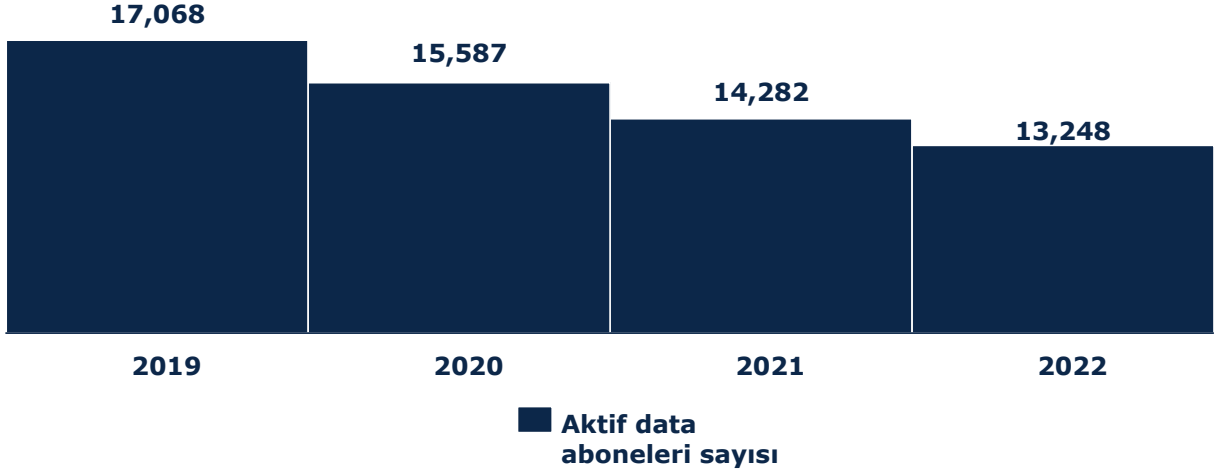
3.3. Toptan Pazar Tanımı

Perakende sabit genişbant erişim hizmetlerin sunulabilmesi için İnternet Servis Sağlayıcılar (İSS) sabit genişbant erişim toptan hizmetine ihtiyaç duymaktadırlar. KKTC’de sabit genişbant erişim toptan hizmeti, Telekomünikasyon Dairesi (TD) tarafından İSS’lere sağlanmaktadır. TD, Pazar’da bakır altyapı hizmetlerini toptan sunmak için münhasırlık konumuna sahiptir, bu durumda İSS’lere xDSL toptan hizmeti, abonelerineyse perakende hizmeti sağlamaktadır. TD’nin xDSL abonelerinden elde ettiği gelir son yıllarda azalmaktayken, elde ettiği toplam gelir son yıllarda artış göstermektedir. Şekil 15’te de görülebileceği gibi analizi yapılan son yıllarda TD’nin gelir kırılımındaki en büyük pay İSS’lere sağladığı toptan erişim hizmetlerinden elde ettiği erişim gelirleridir. Erişim gelirleri son 4 yıl boyunca düzenli olarak artış göstermiştir. Şekil 15’te Telekomünikasyon Dairesi’nin toplam veri geliri ve elde ettiği gelirlerin kırılımı gösterilmiştir.

Şekil 15: Telekomünikasyon Dairesi veri geliri ve gelirin kırılımı⁹ (Yıl: 2019-2022, Birim % ve milyon TL) [Kaynak: BTHK]

⁹ xDSL abone gelirleri ile xDSL internet veri gelirleri, Veri devresi gelirleri ile kiralık/özel devrelerden elde edilen gelir, İlk abonelik gelirleri ile ilk kayıt ücreti ve Erişim gelirleri ile İSS’lere sağlanan erişim karşılığı elde edilen gelir kastedilmektedir.

Şekil 16: Telekomünikasyon Dairesi aktif xDSL abone sayıları (Yıl: 2019-2022) [Kaynak: BTHK]

3.3.1. Toptan pazar tanımının sonuçları

Telekomünikasyon Dairesi (TD), altyapı sunmak için münhasır haklara sahip olduğundan, İSS'lere ve Mobil Operatörlere, Pazar'da bakır ve fiber erişiminin tamamını sağlamaktadır ve toptan satış yapmaktadır. xDSL tarafında aktif port tanımı olan son kullanıcıdan da ücretler tüzüğü ile belirlenmiş port ücreti almaktadır. Mevcutta artan data kullanım ihtiyacından dolayı yıllar içinde TD'nin toptan satış gelirleri – erişim gelirleri – artış göstermektedir. Bu artan gelir İSS ve Mobil operatörler tarafından yapılan altyapının hibe edilerek tekrar İSS ve Mobil Operatörlere kiralanması ile gerçekleşmektedir. Ancak bu durum ileriye dönük Pazar'da İSS ve Mobil Operatörlerin yeni altyapı gerçekleştirilmesi konusunda batık maliyetlerden dolayı yük oluşturabilecektir.

3.4. İlgili Coğrafi Pazar

Tanımlı yapılmış olan perakende ve toptan pazarın coğrafi sınırları belirlenirken ülkedeki bölgesel rekabet farklılıkları göz önünde bulundurulmaktadır. Tanımlı yapılmış bu pazarlar için rekabet farklılıklarının bulunmadığı bölgeler aynı coğrafi sınır içerisine dahil edilmiştir. Tüketicilerin herhangi bir yerde faaliyet gösteren operatörden kolay bir şekilde ilgili ürünü alabilmesi veya diğer operatörlerin bu bölge içinde kolay bir şekilde söz konusu ürünü sunabilmesi durumunda söz konusu bölgeler ilgili coğrafi pazar içinde yer almaktadır.

3.4.1. Sonuç

KKTC'de sabit genişbant erişim pazarı kapsamında yer alan hizmetler, operatörler ulusal olarak faaliyet göstermek için yetkilendirildiğinden, ülke genelinde sunulabilmektedir. Söz

konusu hizmetleri sunan operatörler için sabit genişbant erişim hizmetlerinin toptan tarifeleri ve kullanım şartları, ülke çapında standarttır ve rekabet koşulları benzerdir.

Sabit Genişbant Erişim Pazarı için yapılmış olan hem perakende hem de toptan Pazar tanımı çerçevesinde rekabetin bölgesel farklılık göstermediği kanaatine varılmıştır. Bu nedenle hem perakende hem de toptan Pazar'ın coğrafi sınırlarının tüm KKTC'yi kapsadığına karar verilmiştir.

Soru 3: *İlgili perakende ve toptan Pazar'ın coğrafi sınırlarının tüm KKTC'yi kapsadığı görüşüne katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.*

Soru 3'e ilişkin görüşler

İlgili soruya cevaben, TD, Telsim ve Lifecell yapılan değerlendirmeye katıldıklarını iletmişlerdir.

4. Öncül Düzenleme Gereksinimi

Perakende ve toptan pazarların tanımlanması sonrasında, bu pazar tanımları çerçevesinde, ilgili pazarın öncül düzenlemelere tabi tutulmasının uygun olup olmadığı tespit edilmelidir.

4.1. Üçlü Kriter Testi Metodolojisi

Bu kapsamda Avrupa Komisyonu'nun yayınladığı 2007/879/EC tavsiye kararında belirtilen kriterler incelenmektedir. Bu süreç üçlü kriter testi olarak da adlandırılmakta olup, ilgili kriterler aşağıda belirtilmiştir:

- ▶ Birinci Kriter: Pazara giriş engellerinin geçici olmaması ve yüksek olması
- ▶ İkinci Kriter: Pazarın kendiliğinden etkin rekabete doğru ilerlemiyor olması
- ▶ Üçüncü Kriter: Mevcut ardıl rekabet kurallarının tek başına pazardaki etkin rekabeti engelleyen sorunları çözmede yetersiz kalması

Üçlü kriter testine göre listelenen bu 3 kriterin de sağlanması, ilgili pazarın öncül düzenlemelere tabi tutulmasının uygun olduğunu gösterir. Ancak, bu kriterlerden en az bir tanesinin sağlanmıyor olması pazarın öncül düzenlemelere tabi tutulamayacağını göstermektedir.

Bu bölümün ilerleyen kısımlarında perakende pazar için üçlü kriter testi uygulanacaktır. Testin sonucunda perakende pazarın öncül düzenlemelere tabi tutulamayacağına karar verilmesi durumunda piyasa analizinin bu bölümü sonlandırılacaktır ve yükümlülükler getirilmeyecektir. Ancak, üçlü kriter testi sonucunda perakende pazarın öncül düzenlemelere tabi tutulmasına karar verilirse, aynı test toptan pazarlar için de gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda toptan pazarın da öncül düzenlemelere tabi tutulması uygun görülürse, BTHK ilgili perakende pazardaki rekabet sorunlarını çözmek adına öncelikle ilgili toptan pazara yükümlükler getirmeyi, yeterli olmayacağı düşünülürse ilgili perakende pazara da yükümlülükler getirmeyi değerlendirecektir.

Soru 4: Öncül düzenleme gereksiniminin belirlenmesi için önerilen üçlü kriter testi metodolojisine katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

[Soru 4'e ilişkin görüşler](#)

İlgili soruya cevaben, TD, Telsim ve Lifecell yapılan değerlendirmeye katıldıklarını iletmişlerdir.

4.2. Perakende Pazara Üçlü Kriter Testinin Uygulanması

4.2.1. Birinci kriter

Geçici olmayan ve yüksek giriş bariyerleri, ilgili perakende pazara yeni bir servis sağlayıcının girmesini engeller ve bu nedenle pazardaki rekabeti sınırlayıcı bir unsur olarak görülmektedir. Buna ek olarak pazara yeni bir operatörün giremiyor olması, rekabetin artmıyor oluşundan dolayı pazardaki mevcut operatörlere avantaj sağlamaktadır. Bir pazara giriş engelleri yapısal ya da hukuki olabilmektedir.

Yapısal giriş engelleri, başlangıç maliyetleri veya talep koşullarından kaynaklanan ve pazara girişleri engellemek ya da geciktirmek suretiyle pazarda hizmet sunan mevcut İnternet Servis Sağlayıcılar (İSS) ile pazara girmeyi planlayan alternatif İSS'ler arasında asimetrik koşullar yaratan engellerdir. Elektronik haberleşme sektörü gibi maliyet avantajları, ölçek ve kapsam ekonomileri, kapasite kısıtlamaları ve yüksek başlangıç maliyetleri ile tanımlanan pazarlarda, pazara giriş önünde yüksek giriş engellerinin varlığından söz edilebilir. Ayrıca teknik olarak tekrarlanması ekonomik açıdan makul olmayan şebekelerin ya da şebeke bileşenlerinin varlığı durumunda da benzeri giriş engelleri ile karşılaşılabilir. Bir İSS'in sabit haberleşme hizmetleri pazarında hizmet sunabilmesi için temel anlamda iki seçeneği bulunmaktadır: Söz konusu İSS'in son kullanıcıya erişimi sağlayan, ancak batık maliyet mahiyetindeki yaygın bir altyapı şebekesini kurarak kendi altyapısına sahip bir internet sağlayıcı olması ya da son kullanıcıya erişim sağlamak için pazarda hizmet sunan mevcuttaki Telekomünikasyon Dairesi'nden (TD) toptan düzeyde hizmet satın alarak bu hizmeti perakende düzeyde sunmak durumunda olan alternatif bir İSS olarak yetkilendirilmesi gerekmektedir. İlk seçenek, yüksek batık maliyetler gerektirmesi nedeniyle çok ciddi bir yapısal engel niteliğindedir. Ancak ikinci seçenek için toptan düzeyde TD'den temin edilecek hizmetlerin düzenleyici kurum tarafından düzenlenmiş hizmetler olması durumunda bu engellerin hafifletilmiş olduğu söylenebilecektir. Bu bariyerleri göze alıp pazara giriş yapacak bir İSS olması durumunda rekabet olumlu yönde ciddi şekilde etkilenecektir. Ancak, KKTC'nin göreceli olarak küçük bir Pazar olması sebebiyle, bu iş modeli ile yapılacak olası yatırımların getirisinin düşük olma ihtimali vardır. Aynı zamanda İSS'ler, kurdukları erişim altyapısını TD'ye devretmek ve o altyapıyı kullanmak istemeleri durumunda da TD'den altyapıyı kiralamak zorundadırlar. Bu nedenle, belirtilen ilk seçenek altyapı kurma yöntemi ile Pazar'a yeni bir servis sağlayıcının girmesi, bariyerlerin yüksek ve geçici olmaması sebebiyle olası görülmemektedir. Diğer taraftan ikinci seçenek olarak belirtilen TD'den altyapı kiralarak son kullanıcıya hizmet sunma yöntemi olan servis sağlayıcılık yöntemi için Pazar'da uygun koşullar mevcuttur. Bu yöntem ile İSS lisansı alarak son kullanıcıya hizmet vermek KKTC'deki Pazar'da oldukça kolay bir durumdur.

Hukukî ya da düzenleyici giriş engelleri pazardaki oyuncuların pozisyonlarını doğrudan etkileyen hukuksal, idari ya da diğer devlet yaptırımlarını ifade etmektedir. Örnek olarak ilgili pazarda faaliyet verecek İSS sayısını sınırlayan bir spektrum tahsisi ya da yetkilendirme, pazara giriş önünde hukuksal ve idari bir giriş engeli niteliğindedir. Ayrıca lisans maliyetleri birbirinden farklılık gösterse de özellikle altyapı sahibi operatörlerin lisans ücretleri oldukça yüksek seviyelerde olabilmektedir. Bu lisans ücretleri pazara giriş yapacak operatörler için finansal bir bariyer oluşturmaktadır.

Sonuç

Hem yapısal hem idari giriş bariyerleri incelendiğinde özellikle altyapı sahibi olmak isteyen bir servis sağlayıcının Pazar'a girişi karşısında yüksek ve geçici olmayan giriş bariyerleri bulunmaktadır. Kurulan kablo altyapısının TD'ye devredilme durumu, herhangi bir operatör veya servis sağlayıcının kablo altyapısı sahibi olmasını imkansız hale getirmektedir. Diğer taraftan altyapıyı TD'den kiralarak ve son kullanıcı ekipmanlarını kendisi kurarak son kullanıcıya internet servisi sağlama yöntemi önünde KKTC'deki Pazar'da herhangi güçlü bir engel bulunmadığı görülmektedir. Lisans alan ve TD'den altyapı kiralayan her servis sağlayıcı KKTC'de İSS olabilir ve perakende hizmeti sağlayabilir. Pazar'da 36 adet yetkilendirilmiş İSS olması bunun bir sonucudur. Ancak henüz şartları ve zamanlaması belirlenmemiş olmakla birlikte İSS'lere 4G frekans ihalesi açılması söz konusudur. Bu lisans'ın ücretinin düşük olmayacağı ve bir yatırım maliyeti de olacağı öngörülmektedir. Ayrıca 4G operasyonu da İSS'lerin mevcut yetkinlikleri ile kesişmediği göz önünde bulundurulduğunda, Pazar'daki mevcut rekabetin oyuncu sayısı ve Pazar büyüklükleri açısından değişebileceği düşünülmektedir. Bu konu hayata geçtiğinde Birinci Kriter tekrar değerlendirilmelidir.

Mevcut durum çerçevesinde değerlendirildiğinde ise perakende Pazar'da altyapı kurmak için geçici olmayan ve yüksek giriş bariyerlerinin bulunduğu, ama altyapı kiralarak son kullanıcıya sabit genişbant erişim hizmeti sağlamanın önünde yüksek engeller bulunmadığı ve bundan dolayı birinci kriterin geçerli olmadığı kanaatine varılmıştır.

4.2.2. İkinci kriter

Pazarın kendiliğinden etkin rekabete doğru ilerleyip ilerlemediğini tespit etmek adına ileriye dönük pazar dinamikleri incelenmiştir.

Sonuç

Bu piyasa analizinin ikinci bölümü olan Sabit genişbant Erişim Pazarındaki Gelişmeler bölümünde de vurgulandığı gibi, Pazar'da 36 adet yetkilendirilmiş İnternet Servis Sağlayıcı

(İSS) bulunmaktadır. Mevcut durumda belirtilen İSS'ler arasında sürekliliği devam eden bir rekabet durumu söz konusudur. Aynı zamanda birinci kriterde de varılan sonuçtan yola çıkarak yeni İSS'lerin Pazar'a girmesi ve dolayısıyla mevcut rekabeti daha da artırması açısından büyük engeller görülmemektedir. Diğer taraftan ise KKTC'deki Pazar'ın küçük olmasından dolayı daha küçük Pazar paylarına sahip bazı mevcut İSS'lerin daha büyük Pazar payları olan İSS'lerle operasyonel olarak birleşmeleri söz konusudur. Son kullanıcıya olan hizmetleri küçük İSS'ler kendi isimleriyle sağlarken arka planda altında konsolide oldukları İSS'lerin bazı imkanlarını kullanmaktadırlar. Bu duruma paralel olarak Pazar'a yeni girmeyi düşünen İSS'ler Pazar'ın küçüklüğünü ve genel maaliyetleri ilgi çekici bulmayabilirler.

Bu kapsamda, Pazar'da bulunan İSS'ler arasında halihazırda bir rekabet bulunması ve Pazar'daki dinamiklerin değişmesini sağlayacak ve rekabeti artıracak yeni İSS'lerin Pazar'a girişinin kolay olması göz önünde bulundurulduğunda, Sabit Genişbant Erişim Pazarı'nın daha da etkin bir rekabete doğru ilerlediği sonucuna varılmaktadır.

Dolayısıyla ikinci kriterin geçersiz olduğu kanaatine varılmıştır.

4.2.3. Üçüncü kriter

Üçüncü kriterin sağlanıp sağlanmadığının tespit edilmesi için mevcut rekabet hukukunun ve ardıl rekabet kurallarının perakende pazardaki rekabet sorunlarını çözebilecek yeterlilikte olup olmadığı incelenmiştir.

Sonuç

Olası ardıl rekabet yaptırımlarının perakende Pazar'a giriş bariyerlerini kaldırmakta yetersiz olsa da etkin rekabet durumunun devamı için yeterli olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte ilgili Pazar'da gerekli görüldüğü durumda öncül düzenlemelerin uygulanması için Pazar'ın tekrardan analizinin yapılmasının doğru olacağı düşünülmektedir.

Bu nedenle ilgili perakende Pazar'da üçüncü kriterin de geçersiz olduğu kanaatine varılmıştır.

4.2.4. Üçlü kriter testinin sonucu

Üç kriter testinde üç kriterin de geçeriz olması nedeniyle ilgili perakende Pazar'ın öncül düzenlemelere tabi tutulmasının uygun olmadığına karar verilmiştir.

Soru 5: Üçlü kriter testi sonucunda ilgili perakende Pazar'ın öncül düzenlemelere tabi tutulmasının uygun olmadığı değerlendirilmesine katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 5'e ilişkin görüşler

İlgili soruya cevaben, TD, Telsim ve Lifecell yapılan değerlendirmeye katıldıklarını iletmişlerdir.

4.3. Toptan Pazara Üçlü Kriter Testinin Uygulanması

Perakende pazarın öncül düzenlemelere tabi tutulamayacağına karar verilmiştir. Bununla birlikte toptan Pazar için üçlü kriter testinin uygulanma amacı, bu testin bakır ve fiber kablo altyapısında münhasır haklara sahip olan Telekomünikasyon Dairesi için uygulanacak olmasıdır.

4.3.1. Birinci kriter

Bu kriter altında toptan pazarda rekabeti önleyici geçici olmayan ve yüksek giriş bariyerlerinin olup olmadığı incelenmiştir.

Sonuç

Tanımlanmış olan ilgili toptan pazarda, toptan hizmet verecek yeni bir servis sağlayıcının pazara girmesi için altyapı sahibi olması gerekmektedir. Telekomünikasyon Dairesi (TD), bakır ve fiber kablo altyapısında münhasır haklara sahiptir. KKTC'deki kablo altyapısını kullanmak isteyen İnternet Servis Sağlayıcılar (İSS), TD ile anlaşmaya vararak altyapıyı TD'den kiralamaktadır. Herhangi bir İSS'nin kendi altyapısına sahip olma hakkı yoktur; altyapı kuran İSS'ler kurdukları bu altyapıyı doğrudan TD'ye devretmekte ve altyapıyı TD'den kiralamaktadırlar. Bu durumda bu iş modeli ile Pazar'a giriş karşısında geçici olmayan ve yüksek giriş bariyerlerinin bulunduğu aşikardır.

Dolayısıyla birinci kriterin geçerli olduğu kanaatine varılmıştır.

4.3.2. İkinci kriter

Bu kriter ile toptan pazarın etkin rekabete doğru ilerleyip ilerlemediği incelenmiştir.

Sonuç

Şu anda KKTC'deki ilgili toptan Pazar, Pazar Tanımı bölümünde de belirtildiği üzere Telekomünikasyon Dairesi'nin münhasır haklara sahip olduğu bakır ve fiber kablo

altyapısından ibarettir. Telekomünikasyon Dairesi'nin verdiği toptan hizmetleri başka bir servis sağlayıcı veremediği için bu toptan pazarda rekabet bulunmamaktadır. Toptan Pazar'da rekabet oluşması için servis sağlayıcıların kendi altyapılarını oluşturabilme haklarını elde edebilmeleri gerekmektedir ve bu durum perakende Pazar için uygulanan üçlü kriter testinde de belirtildiği üzere muhtemel değildir.

Dolayısıyla ilgili toptan Pazar'ın etkin rekabete doğru ilerlemediği ve ikinci kriterin geçerli olduğu kanaatine varılmıştır.

4.3.3. Üçüncü kriter

Bu kriterde mevcut rekabet hukukunun ve ardıl rekabet kurallarının toptan pazardaki rekabet sorunlarını çözebilecek yeterlilikte olup olmadığı incelenmiştir.

Sonuç

Önceki 2 kriterde de incelen toptan Pazar'daki rekabet önündeki engellerin olası ardıl rekabet yaptırımları ile çözülemeyeceği düşünülmektedir. Bu nedenle ilgili toptan Pazar'da üçünü kriterin geçerli olduğu kanaatine varılmıştır.

4.3.4. Üçlü kriter testinin sonucu

3 kriterin de geçerli olması nedeniyle ilgili toptan Pazar'ın öncül düzenlemelere tabi tutulmasının uygun olduğuna karar verilmiştir.

Soru 6: Üçlü kriter testi sonucunda ilgili toptan Pazar'ın öncül düzenlemelere tabi tutulmasının uygun olduğu değerlendirmesine katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 6'ya ilişkin görüşler

İlgili soruya cevaben, Telsim ve Lifecell yapılan değerlendirmeye katıldıklarını iletmişlerdir.

TD ise üçlü kriter testinin birinci kriterinde geçen, İSS'lerin kurdukları altyapının tamamını TD'ye devretmesi ve tekrar TD'den kiralaması durumunun bütün altyapı için geçerli olmadığını, altyapının küçük bir kısmını ifade ettiğini belirtmiştir.

Soru 6'ya ilişkin BTHK'nın değerlendirmeleri

Üçlü kriter testinin birinci kriterinde bahsedilen durumun bütün altyapıyı ifade ettiği anlayışının olmadığını, bu durumda belirtilen paragrafta bir değişikliğe gerek olmadığına karar verilmiştir.

5. Rekabet Analizi

Rekabet analizi adımının amacı öncül düzenlemelere tabi tutulmasının uygun olduğu tespit edilmiş pazarlarda etkin piyasa gücüne (EPG) sahip bir servis sağlayıcı olup olmadığını belirlemektir.

Sabit Genişbant Erişim Pazarı için tanımı yapılmış perakende Pazar'a üçlü kriter testi uygulanmış ve perakende Pazar'ın öncül düzenlemelere tabi tutulamayacağına karar verilmiştir. BTHK'nın nihai amacı perakende Pazar'da etkin rekabeti sağlamaktır. Bu doğrultuda atılacak ilk adım, BTHK'nın ilgili perakende ve toptan Pazar'daki EPG'ye sahip servis sağlayıcıları tespit etmesidir. Daha sonrasında, eğer varsa perakende Pazar'daki rekabet sorunlarını çözmek adına, BTHK öncelikli olarak toptan Pazar'da tespit edilen EPG'ye yükümlülükler getirmeyi hedeflemektedir. Ancak, toptan Pazar'a getirilecek yükümlülüklerin perakende Pazar'daki rekabet sorunlarını çözmek için yeterli olmadığı düşünülürse, BTHK perakende Pazar'da eğer varsa tespit edilmiş EPG'ye de yükümlülükler getirebilir.

5.1. Rekabet Analizi Metodolojisi

5.1.1. Etkin piyasa gücüne sahip oyuncuların tespit edilmesi

Erişim, Ara Bağlantı, Piyasa Analizi ve Tarifeler Tüzüğü'nde EPG'ye sahip oyuncuların tespit edilmesi için Tablo 1 2'deki unsurların dikkate alınabileceği belirtilmiştir.

Rekabet Analizi İçin Değerlendirilebilecek Unsurlar	
Gelir, abone sayısı ve trafik pazar payları	Ölçek ekonomisi
Kolayca tekrarlanamayan altyapıların kontrolü	Kapsam ekonomisi
Teknolojik avantajlar veya teknolojik üstünlük	Dikey bütünleşme
Dengeleyici alıcı gücünün düşüklüğü veya olmaması	Gelişmiş dağıtım ve satış ağları
Finansal kaynaklara veya sermaye piyasalarına kolay ve ayrıcalıklı erişim imkanı	Potansiyel rekabetin olmaması
Ürün veya hizmet çeşitliliği	Genişleme önündeki engeller

Tablo 1 2: EPG'ye sahip oyuncuların belirlenmesi için değerlendirilebilecek unsurlar [Kaynak: Erişim, Ara Bağlantı, Piyasa Analizi ve Tarifeler Tüzüğü]

BTHK, Tablo 1 2'deki unsurları aşağıdaki 3 kriter altında konsolide etmiştir ve rekabet analizini bu kriterleri baz alarak gerçekleştirmiştir:

- ▶ Mevcut rekabet
- ▶ Potansiyel rekabet
- ▶ Dengeleyici alıcı gücü

Mevcut rekabet analizi gerçekleştirilirken ilgili pazardaki oyuncu sayısı, pazar payları ve pazar paylarının son yıllardaki değişimi incelenir. Pazardaki oyuncu sayısı mevcut rekabet ortamının anlaşılması için önemli bir göstergedir. Ancak, oyuncu sayısı tek başına mevcut rekabet ortamını açıklamak için yeterli olmayabilir. Bu nedenle her bir oyuncunun pazar payları ve bu pazar paylarının son yıllardaki değişimi de incelenmelidir. Bu göstergelerin analizi sonucunda mevcut rekabet ortamı ve rekabet dinamikleri anlaşılabilir olur.

EPG'nin tespit edilebilmesi için mevcut rekabet ortamının analizi tek başına yeterli değildir. Bu nedenle pazardaki **potansiyel rekabet** de dikkate alınmalı ve bu kapsamda ileriye dönük pazar dinamikleri incelenip pazardaki potansiyel rekabet değişiklikleri analiz edilmelidir. Bahsi geçen potansiyel rekabet değişikliklerinin öngörülebilmesi için pazara giriş bariyerleri ve hakim oyuncu haricindeki oyuncuların büyümesinin önündeki engeller incelenmelidir. Bu doğrultuda pazara giriş bariyerlerine ek olarak altyapı yeterliliği, ölçek ekonomisi, dikey entegrasyon, teknolojik imkanlar ve sermaye piyasalarına erişim gibi unsurlar incelenip, hakim oyuncunun bu unsurlar özelinde diğer oyunculara karşı kayda değer bir avantajı olup olmadığı araştırılacaktır.

Analizi yapılacak olan bir diğer kriter olan **dengeleyici alıcı gücü** pazardaki hakim oyuncunun toptan veya perakende düzeyindeki müşterilerinin başka bir oyuncunun hizmetlerine kolaylıkla geçiş yapıp yapamadığını inceler.

Açıklanan bu pazar metodoloji kapsamında hem perakende hem de toptan Pazar için rekabet analizi gerçekleştirilecektir.

Soru 7: EPG'ye sahip oyuncuların tespit edilmesi için önerilen rekabet analizi metodolojisine katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 7'ye ilişkin görüşler

İlgili soruya cevaben, TD, Telsim ve Lifecell yapılan değerlendirmeye katıldıklarını iletmişlerdir.

5.2. Perakende Pazar Rekabet Analizi

Pazar tanımı bölümünde sınırları belirlenmiş olan ilgili perakende Pazar için açıklanan metodoloji kapsamında rekabet analizi gerçekleştirilmiştir.

5.2.1. Etkin piyasa gücüne sahip oyuncuların tespit edilmesi

Rekabet analizi metodolojisi altında da açıklandığı üzere EPG'nin tespit edilmesi için mevcut rekabet, potansiyel rekabet ve dengeleyici alıcı gücü kriterleri incelenecektir.

Mevcut rekabet

Sabit Genişbant Erişim Pazarındaki Gelişmeler bölümünde detaylı olarak incelendiği üzere, dönem sonu aktif abone sayıları açısından son 4 yılda da en çok Pazar payı sahibi olan İnternet Servis Sağlayıcı'nın (İSS) Netonline olduğu görülmektedir. 2022 sene sonu itibari ile Netonline'ın aktif aboneliklerde Pazar payı 23.6% olarak gözlemlenmiştir. Pazar payında ikinci sırada olan Lifecell ve üçüncü sırada olan Broadmax, son 4 yılda düzenli olarak kendi Pazar paylarını artırmıştır. Aynı analiz sabit Pazar'daki gelirlerin İnternet Servis Sağlayıcılara (İSS) göre dağılımı olarak bakıldığında, abone sayısındaki durumdan farklı olarak Lifecell'in gelir bazında oranının İSS'lere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Aynı zamanda abone Pazar payında Vodafone daha gerilerdeyken gelirler bazında bakıldığında en çok gelir elde eden üçüncü İSS durumundadır. Diğer bir taraftan gelir dağılımı açısından İSS'ler arasında düzenli dalgalanmalar vardır. İSS'lerin toplam veri kullanımları incelendiğinde Pazar'da en çok veriyi Netonline abonelerinin kullandığı görülmektedir. Bu durum, abone sayısı Pazar payları ile uyumludur. Analizi yapılan yıllarda veri kullanımı Pazar payları açısından dalgalanmalar olsa da Netonline dışındaki diğer İSS'lerin veri kullanımları birbirlerine daha yakındır. İSS'ler için şu anda standardize edilmiş bir hesap ayırımı yükümlülüğü bulunmadığı için, gelirlerin iş kolları arasında dağıtılması farklı yaklaşımlarla yapılabilir. Bu duruma örnek olarak mobil operatörlerin sabit taraftaki servis sağlayıcıları olan Lifecell ve Vodafone Evde'nin Hotspot gelirleri verilebilir. Bu nedenle, İSS'ler mobil ve sabit iş kolları arasında gelirlerini dağıtırken birbirlerinden farklı yaklaşım izleyebilmektedirler. Bahsi geçen olası gelir raporlama farklılıkları nedeniyle pazarda rekabetin gelişimini değerlendirirken, abone ve veri kullanımı payları gelişiminin, pazardaki talep tercihlerini yansıtmada tarafında daha gerçekçi fikir verdiği düşünülmektedir.

Pazar paylarına bakıldığında abone sayılarında Netonline'ın ilgili perakende Pazar'da daha yüksek bir paya sahip olduğu görülmektedir, fakat son yıllarda Lifecell abone sayısı Pazar payında Netonline ile çok yakın konuma gelmiştir. Aynı şekilde abone sayısına paralel olarak Netonline toplam veri kullanımında da en yüksek Pazar payına sahiptir. Abone

sayıları ve veri kullanımı göz önünde bulundurulduğunda KKTC Pazar'ında etkin bir rekabet olduğu anlaşılmaktadır.

İncelenen göstergeler ve pazar payları doğrultusunda mevcut rekabet ortamına bakıldığında ilgili perakende Pazar'da EPG'ye sahip bir İSS olduğu düşünülmemektedir.

Potansiyel Rekabet

Yüksek ve geçici olmayan giriş bariyerlerinden dolayı şebeke sahibi bir servis sağlayıcının perakende Pazar'a bu raporun kapsadığı dönemde giriş yapması beklenmemektedir.

KKTC'de yakın zamanda 4G'ye geçileceği de göz önünde bulundurulunca yeni teknoloji ile rekabetin artarak devam edeceği düşünülmekle birlikte 4G teknolojisi frekans lisansına sahip olmayan İSS'lerin Pazar paylarının düşebileceği de öngörülmektedir. Bu durumda Pazar'daki mevcut durum değişebilir; bazı oyuncular Pazar'dan çıkarken yeni oyuncuların Pazar'a girmesi mümkün olabilir. Bir diğer taraftan ise daha küçük Pazar paylarına sahip olan İSS'ler Pazar'da tutunabilmek adına daha büyük Pazar paylarına sahip servis sağlayıcıların altında konsolide olabilir veya operasyonel olarak birleşebilir. Aynı zamanda henüz şartları ve zamanlaması belirlenmemiş olmakla birlikte İSS'lere 4G frekans ihalesi açılması söz konusudur. Bu lisans'ın ücretinin düşük olmayacağı ve bir yatırım maliyeti de olacağı öngörülmektedir. Ayrıca 4G operasyonu da İSS'lerin mevcut yetkinlikleri ile keşimmediği göz önünde bulundurulduğunda, Pazar'daki mevcut rekabetin oyuncu sayısı ve Pazar büyüklükleri açısından değişebileceği, bazı İSS'lerin Pazar'dan ayrabileceği veya pPazar payı daha büyük olan İSS'lerin altında konsolide olabilecekleri düşünülmektedir. 4G'nin hizmete geçmesi ile belirli bir seviyeye kadar konsolidasyon yapmak, hem perakende Pazar'ın rekabetçi kalmasına hem de Pazar oyuncularının en azından bazı (sınırlı olsa da) ölçek ekonomilerinden faydalanmasına izin verebilir.

4G gibi yeni ve teknolojik olarak daha gelişmiş elektronik iletişim hizmetlerinin Pazar'a girişinin, Pazar'da hali hazırda devam eden etkin rekabetin varlığını tehlikeye attığı veya rekabeti engellediği ve bu sebeple ardıl düzenlemelere ihtiyaç yaratan bir durum uluslararası pazarlarda yaşanmamıştır. Aksine yeni teknolojilerin Pazar'a girmesinin amacı elektronik iletişim pazarlarına ek rekabet sağlamaktır. Bu durum genellikle uluslararası örneklerle uyumludur.

Dengeleyici alıcı gücü

KKTC'deki perakende müşteriler, aboneleri oldukları mevcut İnternet Servis Sağlayıcı'nın (İSS) fiyat politikası veya hizmet kalitesinden memnun olmadıkları durumda İSS'in perakende hizmetlerini satın alabilme imkanına sahiplerdir. Bu durumun Pazar'daki tüm İSS'lerin de piyasa gücünü kötüye kullanmasını engellediği düşünülmektedir.

Sonuç

İncelenen 3 kriter sonucunda BTHK perakende Pazar'da bu rapora konu hizmet olan sabit genişbant açısından herhangi bir EPG'ye sahip olan servis sağlayıcı olmadığına kanaat getirmiştir.

Soru 8: Perakende Pazar rekabet analizi sonucunda Pazar'da EPG'ye sahip bir servis sağlayıcının olmadığı kanaatine katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 8'e ilişkin görüşler

İlgili soruya cevaben, TD, Telsim ve Lifecell yapılan değerlendirmeye katıldıklarını iletmişlerdir.

5.3. Toptan Pazar Rekabet Analizi

Pazar Tanımı bölümünde detaylı belirtildiği üzere ilgili toptan Pazar altyapı sahibi servis sağlayıcıların kendi perakende kanallarında kullandığı (self-supply) sabit genişbant erişim toptan hizmetleri ve başka bir servis sağlayıcıya satılan sabit genişbant erişim toptan hizmetlerini içermektedir.

Telekomünikasyon Dairesi'nin (TD) toptan hizmetleri başka bir servis sağlayıcı tarafından kullanılmadığı için bu toptan pazarda rekabet bulunmamaktadır. Toptan Pazar'da rekabet oluşması mümkün olması istendiği takdirde perakende Pazar'a bu toptan hizmetleri satın alacak bir servis sağlayıcının girmesi gerekmektedir. İleriye yönelik bakıldığında da TD'nin bakır ve fiber altyapı münhasırlığının değişmesi beklenmemektedir. Bu durumda batık maliyetlerin yüksekliğinin ve altyapının tekrarlanması finansal olarak zorluğunun büyük etkisi vardır.

Dolayısıyla, perakende Pazar için gerçekleştirilen rekabet analizi çıktılarının toptan Pazar'daki rekabeti yansıttığı düşünülmemektedir. Bu nedenle ilgili perakende pazardakinin aksine ilgili toptan pazarda Telekomünikasyon Dairesi'nin EPG'ye sahip olduğuna kanaat getirilmiştir.

Soru 9: Toptan Pazar rekabet analizi sonucunda Pazar'da Telekomünikasyon Dairesi'nin EPG'ye sahip olduğu kanaatine katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 9'a ilişkin görüşler

İlgili soruya cevaben, Telsim ve Lifecell yapılan değerlendirmeye katıldıklarını iletmişlerdir.

TD ise 5.3 maddesinde geçen “Telekomünikasyon Dairesi’nin (TD) toptan hizmetleri başka bir servis sağlayıcı tarafından kullanılmadığı için bu toptan pazarda rekabet bulunmamaktadır. Toptan Pazar’da rekabet oluşması için perakende Pazar’a bu toptan hizmetleri satın alacak bir servis sağlayıcının girmesi gerekmektedir” ifadesinin düzeltilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Soru 9’a ilişkin BTHK’nın değerlendirmeleri

Belirtilen cümledeki karışıklığı düzeltmek adına gerekli güncellemeler yapılacaktır.

6. Yükümlülükler

Daha önce de belirtildiği üzere BTHK öncelikle toptan pazardaki EPG'ye sahip servis sağlayıcılara yükümlülükler getirerek perakende pazardaki rekabet sorunlarını çözmeyi hedeflemektedir. Ancak, toptan pazardaki yükümlülüklerin perakende pazardaki rekabet sorunlarını çözmede yetersiz olacağı düşünülürse perakende pazara da yükümlülükler getirilecektir.

Erişim, Ara Bağlantı, Piyasa Analizi ve Tarifeler Tüzüğü'nde EPG'ye sahip servis sağlayıcılarına getirilebilecek yükümlülükler yer verilmiştir. Aşağıdaki maddeler tüzükte listelenen yükümlülükleri özetlemektedir:

- ▶ Şeffaflık
- ▶ Ayrımcılık yapmama
- ▶ Muhasebeyi ayırma
- ▶ Belirli şebekelere erişim ve kullanım
- ▶ Fiyat kontrolü ve maliyet muhasebesi
- ▶ Taşıyıcı seçimi
- ▶ Perakende tarifelerin düzenlenmesi

Bu bölümde toptan ve perakende pazardaki mevcut yükümlülükler incelenmiş ve bu piyasa analizi sonucu getirilecek yükümlülükler açıklanmıştır.

6.1. Toptan Pazar Yükümlülükleri

6.1.1. Mevcut yükümlülükler

KKTC'de Sabit Genişbant Erişim Toptan Pazarı'ndaki tek oyuncu olan Telekomünikasyon Dairesi'nin (TD) Etkin Piyasa Gücü'ne (EPG) sahip olduğu tespit edilmiş ve KKTC'deki toptan Pazar'ın öncül düzenlemelere tabi tutulmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda, Telekomünikasyon Dairesi tarafından sağlanan sabit genişbant hizmetlerinde gerektiğinde referans teklif yayınlama, referans teklifin uygulanmasında ayrımcılık yapmama, hesap ayırıştırma ve kablolu altyapının yaygınlaştırılması için telekomünikasyon pazarının daha da serbestleştirilmesi yükümlülüklerinin uygulanmasına karar verilmiştir.

6.1.2. Getirilecek yükümlülükler

Telekomünikasyon Dairesi'ne, bir önceki piyasa analizinde önerilen yükümlülüklerin devam etmesi ve bazı yeni yükümlülükler getirilmesi önerilmektedir. Bu yükümlülükler:

- ▶ **Maliyet odaklı ücretlendirme:** Telekomünikasyon Dairesi sunacağı bu toptan hizmetlerin ücretlerini sadece net maliyetlerini referans alarak belirlemek durumundadır.
- ▶ **Ayrımcılık yapmama:** Telekomünikasyon Dairesi, sabit genişbant erişim toptan hizmetini, bu hizmetleri talep eden yetkilendirilmiş bütün servis sağlayıcılara, bu servis sağlayıcılar arasında ayırım gözetmeden sunmaya devam etmelidir.
- ▶ **İnternet Servis Sağlayıcı'ların altyapı için ödedikleri kiranın düzenlenmesi:** İSS'lerin inşa edip TD'ye devrettikleri altyapıyı TD'den geri kiralardan ödedikleri kira ücretlerinde bir düzenlemeye gidilmesi ve bu kiralardan altyapıyı inşa eden İSS'ler için daha makul fiyatlarla kiralanması yükümlülüğü getirilmelidir.

Kurum ayrıca aşağıda belirtilen ek tavsiyede bulunmaktadır:

- ▶ **Telekomünikasyon pazarının serbestleştirilmesi:** KKTC Telekomünikasyon Dairesi'ne, bakır ve fiber kablo altyapılarının yaygınlaştırılması için telekomünikasyon pazarının daha da serbestleştirilmesi zorunluluğu getirilmesi kuvvetle tavsiye edilir. Örnek olarak, ilerleyen süreçte altyapı inşa eden bir İSS veya bir mobil operatör, bu inşa ettiği altyapıyı Daireye hibe etmek yerine toptan olarak arz edebilmelidir.

Soru 10: Telekomünikasyon Dairesi'ne getirilmesi önerilen yükümlülüklerle katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 10'a ilişkin görüşler

İlgili soruya cevaben, Telsim yapılan değerlendirmeye katıldıklarını iletmişlerdir. Lifecell ise getirilen yükümlülüklerle katıldıklarını, ek olarak şeffaflık yükümlülüğü ile bir önceki Pazar analizinde yer alan referans teklif yayınlama yükümlülüğünün de bu Pazar analizinde tekrar vurgulanabileceğini belirtmişlerdir. Pazarın serbestleştirilmesi yükümlülüğünün netleştirilerek detaylandırılması ve somut şekilde çıktılarının belirlenmesinin gerektiğini; aynı zamanda İnternet Servis Sağlayıcı'ların altyapı için ödedikleri kiranın düzenlenmesi yükümlülüğü kapsamında altyapı maliyetine katılan işletmecilerin kendi kurdukları altyapı için ücret ödememesi gerektiğini de iletmişlerdir.

TD ise serbestleşme çalışmaları kapsamında verilen hizmetlerin özel bir tekelin eline geçmesi durumunda perakende Pazar'daki rekabetin daha fazla bozulabileceğini, aynı

zamanda yeterli kapasitede sahip olunan taşıyıcı şebekeyi Ücretler Tüzüğü'ne uygun bir şekilde şeffaf ve eşit bir şekilde İSS'lere kuşandırıldığını belirtmektedir.

Bir diğer taraftan ise perakende Pazar içerisinde rekabet olduğu tespit edildiği halde 'Yükümlülükler' başlığı altında toptan Pazar'da EPG'ye sahip servis sağlayıcılara yükümlüler getirerek perakende Pazar'daki rekabet sorunlarının giderilmesinden bahsedildiğini, bu durumda belirtilen perakende Pazar sorunlarının detaylandırılması gerektiğini iletmışlerdir.

Soru 10'a ilişkin BTHK'nın değerlendirmeleri

'Yükümlülükler' başlığı altında belirtilen cümle karışıklığı önlemek adına çıkarılacaktır. Belirtilen diğer konular hakkında bu rapor içerisinde bir değişiklik yapılmayacaktır.

6.2. Perakende Pazar Yükümlülükleri

6.2.1. Mevcut yükümlülükler

Gerçekleştirilen bir önceki piyasa analizinde perakende Pazar'da EPG'ye sahip bir servis sağlayıcı tespit edilmemiştir. Bu durumda perakende Pazar'da herhangi bir yükümlülük getirilmemiştir.

6.2.2. Getirilecek yükümlülükler

Bu yapılan Sabit Genişbant Erişim Piyasa Analizi'nde de perakende Pazar'da EPG'ye sahip bir servis sağlayıcının olmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla perakende Pazar'a herhangi bir yükümlülük getirilmesi önerilmeyecektir.

İki (ve yakında muhtemelen üç) 4G hizmet sağlayıcısının Pazar gücüyle ilgili kalan rekabet endişelerinin, 4G lisanslarındaki düzenleyici güvenceler ve sonradan müdahaleler yoluyla daha kolay bir şekilde ele alınabileceği de düşünülmelidir.

BTHK, yukarıdaki varsayımların nihayetinde gelişen Pazar durumuna karşı Pazar'ın test edilmesi gerekebileceğinin ve mevcut sonuçların belki de bir aşamada yeniden gözden geçirilmesi gerekebileceğinin farkındadır. Bu görevi kolaylaştırmak için BTHK, 4G/5G Mobil Operatörleri de dahil olmak üzere KKTC'deki tüm genişbant sağlayıcılarından, genişbant müşteri sayıları, ilgili trafik hacimleri ve perakende fiyat bilgileri hakkında belirli aralıklarda güncelleme almayı amaçlamalıdır. Böylece, BTHK, Pazar'daki rekabet konumunu daha yakından izleyebilir ve Pazar'ın kısa sürede rekabetsiz hale geleceğini gösteren büyük Pazar

değişimleri durumunda, önceden veya sonradan daha hızlı müdahale edebilir. Yine gerekli görülürse Pazar Analizi'ni 2 yıl beklemeden gerçekleştirebilir.

Soru 11: *KKTC'de perakende Pazar'da herhangi EPG'ye rastlanmaması durumuna katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.*

Soru 11'e ilişkin görüşler

İlgili soruya cevaben, TD, Telsim ve Lifecell yapılan değerlendirmeye katıldıklarını iletmişlerdir.

Soru 12: *BTHK'nın 4G/5G sonrası rekabeti takip etme ve rekabetsizlik durumunda atılabileceği adımlara katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.*

Soru 12'ye ilişkin görüşler

İlgili soruya cevaben, Telsim yapılan değerlendirmeye katıldıklarını iletmişlerdir. Lifecell ise belirtilen adımlara katıldıklarını, söz konusu olası değerlendirme ve atılabilecek adımların sektör açısından belirsizlik yaratmayacak şekilde planlı ve sektör paydaşlarının da görüşleri alınarak yapılması gerektiği düşüncelerini belirtmişlerdir.

Soru 12'ye ilişkin BTHK'nın değerlendirmeleri

Belirtilen kısımda herhangi bir değişiklik yapılmasına gerek olmadığına karar verilmiştir.

Ek A. Kısaltmalar

Kısaltma	Açıklama
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
BTHK	Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Kurumu
EPG	Etkin piyasa gücü
TD	Telekomünikasyon Dairesi

Tablo 3: Kısaltmalar ve açıklamaları [Kaynak: BTHK]

Ek B. Kamuoyu Görüşü Soruları

Soru 1: Piyasa analizi için önerilen pazar tanımı metodolojisine katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 2: xDSL, FWA - Wifi, Fiber ve Hotspot hizmetlerinin aynı perakende Pazar tanımına dahil edilmesi gerektiği değerlendirilmesine katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 3: İlgili perakende ve toptan Pazar'ın coğrafi sınırlarının tüm KKTC'yi kapsadığı görüşüne katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 4: Öncül düzenleme gereksinimin belirlenmesi için önerilen üçlü kriter testi metodolojisine katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 5: Üçlü kriter testi sonucunda ilgili perakende Pazar'ın öncül düzenlemelere tabi tutulmasının uygun olmadığı değerlendirilmesine katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 6: Üçlü kriter testi sonucunda ilgili toptan Pazar'ın öncül düzenlemelere tabi tutulmasının uygun olduğu değerlendirilmesine katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 7: EPG'ye sahip oyuncuların tespit edilmesi için önerilen rekabet analizi metodolojisine katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 8: Perakende Pazar rekabet analizi sonucunda Pazar'da EPG'ye sahip bir servis sağlayıcının olmadığı kanaatine katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 9: Toptan Pazar rekabet analizi sonucunda Pazar'da Telekomünikasyon Dairesi'nin EPG'ye sahip olduğu kanaatine katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 10: Telekomünikasyon Dairesi'ne getirilmesi önerilen yükümlülükler katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 11: KKTC'de perakende Pazar'da herhangi EPG'ye rastlanmaması durumuna katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

Soru 12: BTHK'nın 4G/5G sonrası rekabeti takip etme ve rekabetsizlik durumunda atabileceği adımlara katılıyor musunuz? Katılmıyorsanız cevabınızı gerekçelendirerek açıklayınız.